

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Zuzana Hovancová

Využitie čitateľskej gramotnosti vo vzdelávacej oblasti „Človek a hodnoty“

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Osvedčená skúsenosť odbornej praxe

Prešov, 2012

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

**Autor
OPS/OSO:** Mgr. Zuzana Hovancová

**Kontakt na
autora:** SPŠ dopravná, Hlavná 113, Košice,
zhovancova@gmail.com

**Názov
OPS/OSO:** Využitie čitateľskej gramotnosti vo vzdelávacej oblasti „Človek
a hodnoty“

**Rok vytvorenia
OPS/OSO:** 2012

**Odborné
stanovisko
vypracoval:** PaedDr. Ladislav Gaľa

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

vzdelávacia oblasť „Človek a hodnoty“, čitateľská gramotnosť, využitie čitateľskej gramotnosti

Anotácia

Práca sa venuje niektorým spôsobom využitia čitateľskej gramotnosti vo vzdelávacej oblasti „Človek a hodnoty“. Ponúka 9 vzorových vyučovacích hodín z predmetov etická a náboženská výchova v primárnom, nižšom sekundárnom a vyššom sekundárnom vzdelávaní. Do jednotlivých návrhov sme včlenili prácu s literárnymi textami Alexandra Sergejeviča Puškina – *Rozprávka o rybárovi a rybke*, Ocara Wilda – *Neobyčajná raketa*, čínskou ľudovou rozprávkou – *Rozprávka o prvom rozprávkarovi*, mýtmi *Theseova cesta na Krétu* a *Narcissos* a biblickými textami.

OBSAH

Úvod.....	2
1 Vzdelávacia oblasť „Človek a hodnoty“	3
2 Čitateľská gramotnosť.....	8
3 Praktické využitie čitateľskej gramotnosti.....	10
3.1 Využitie čitateľskej gramotnosti v primárnom vzdelávaní	10
3.1.1 Rozprávka o rybárovi a rybke	11
3.1.2 Vzťah k bohatstvu	12
3.1.2.1 Vzťah k bohatstvu – pracovný list.....	15
3.1.3 Vzájomná pomoc	16
3.1.3.1 Vzájomná pomoc – pracovný list.....	17
3.2 Využitie čitateľskej gramotnosti v nižšom sekundárnom vzdelávaní.....	18
3.2.1 Rozprávka o prvom rozprávkarovi.....	18
3.2.1.1 Rozprávka o prvom rozprávkarovi – pracovný list	20
3.2.2 Duchovná slepota	21
3.2.3 Poznanie seba a rozvoj sebakritiky	24
3.3 Využitie čitateľskej gramotnosti vo vyššom sekundárnom vzdelávaní ...	26
3.3.1 Neobyčajná raketa	26
3.3.1.1 Neobyčajná raketa – pracovný list.....	28
3.3.2 Poslanie kresťana	29
3.3.3 Zlaté pravidlo etiky – Ariadnina niť	30
3.3.3.1 Zlaté pravidlo etiky – pracovný list.....	33
4 Záver	34
Zoznam bibliografických zdrojov	35
Zoznam príloh	37

ÚVOD

Reforma školstva priniesla so sebou nové vzdelávacie prístupy a metodické postupy edukačného procesu. Dôraz sa kladie na žiaka, ktorý je nielen objektom, ale aj subjektom vyučovania. Preto je dôležité, aby žiak bol v edukačnom procese aktívny, kreatívny a samostatný.

Program OECD PISA sa snaží odpovedať na otázky, či sú žiaci dobre pripravení na budúce výzvy, či vedú efektívne komunikovať a či sú schopní vzdelávať sa po celý život. Program sa zameriava na ich čitateľskú, matematickú a prírodovednú gramotnosť. Z toho dôvodu štátny vzdelávacie program vníma osvojovanie si jednotlivých gramotností ako jeden z hlavných cieľov výchovno-vzdelávacieho procesu. Nemožno ich prísne kategoricky zaradiť len do určitých vzdelávacích oblastí, je potrebné ich využívať v celom procese edukácie.

Podnetom k napísaniu práce boli osobné skúsenosti s prácou s textom na hodinách etickej a náboženskej výchovy. Vidiac zvýšenú aktivitu žiakov, rozhodli sme sa podeliť sa s nápadmi s ostatnými učiteľmi.

Práca je rozdelená do troch kapitol. V prvej kapitole je predstavená vzdelávacia oblasť „Človek a hodnoty“, predmety, cez ktoré sa uskutočňuje a ciele tejto oblasti. Druhá kapitola v skrátenej forme charakterizuje čitateľskú gramotnosť. Tretia kapitola ponúka vzorové vyučovacie hodiny, využívajú čitateľskú gramotnosť. Je rozdelená do troch podkapitol, pričom každá podkapitola sa venuje jednému stupňu školského vzdelávania. Každá podkapitola je rozdelená do troch častí, pričom prvé dve ponúkajú vzorové vyučovacie hodiny v predmete náboženská výchova a tretia ponúka vzorovú vyučovaciu hodinu v predmete etická výchova.

Cieľom práce je predstaviť vzdelávaciu oblasť „Človek a hodnoty“, vysvetliť pojem čitateľská gramotnosť a jej hlavným cieľom je ponúknuť možnosti využitia čitateľskej gramotnosti v predmetoch tejto vzdelávacej oblasti. Ďalším cieľom je ponúknuť inovatívny spôsob prípravy na vyučovaciu hodinu. Učiteľ má k dispozícii stručnú, prehľadnú a jednoduchú prípravu, ktorá mu pomôže pri riadení vyučovacieho procesu.

1 VZDELÁVACIA OBLASŤ „ČLOVEK A HODNOTY“

Školská reforma priniesla okrem iného aj prerozdelenie výchovno-vzdelávacích predmetov do vzdelávacích oblastí. Tie rešpektujú oblasti života človeka. Dôvod vzniku spočíva v integrácii výchovy a vzdelávania na báze ľudskej existencie. Z toho dôvodu je možné každú oblasť vyučovať prostredníctvom viacerých predmetov, zachytiac všetky témy dôležité pre danú oblasť. Vzdelávacie oblasti nekopírujú štruktúru vyučovacích predmetov. Môžu byť základom pre tzv. blokovú výučbu. (*Slovníček reformy*)

Vzdelávacia oblasť „Človek a hodnoty“ sa upriamuje *„na budovanie a kultiváciu duševného, duchovného a sociálneho rozmeru mladých ľudí. Napomáha im k postupnému vytváraniu ich hodnotovej orientácie tak, aby raz ako dospelí jedinci boli prínosom pre ľudské spoločenstvo.“* (Človek a hodnoty)

Obsah vzdelávacej oblasti „Človek a hodnoty“ sa realizuje v povinne voliteľných vzdelávacích predmetoch:

- etická výchova (primárny, nižší sekundárny a vyšší sekundárny stupeň vzdelávania),
- náboženská výchova (primárny, nižší sekundárny a vyšší sekundárny stupeň vzdelávania). (*Človek a hodnoty*)

Vzdelávanie v tejto oblasti smeruje k rozvíjaniu schopností a spôsobilostí žiakov a vedie ich k:

- sebaúcte, k autonómnemu cíteniu a mysleniu,
- hodnoteniu, zaujímaniu stanovísk, rozlišovaniu medzi dobrom a zlom,
- spoznávaní efektívnej komunikácie, dôvodov a prvkov prosociálneho správania primeraného veku,
- spoznávaní zásad dobrých medziľudských vzťahov,
- zvnútorňovaniu prosociálnych hodnôt, postojov a sociálnych noriem,
- rozvíjaniu sociálnych zručností,
- formovaniu spoločenstva žiakov,
- rozvíjaniu a reflexii v otázkach Boha, významu sveta, zmyslu a hodnoty života a noriem pre konanie človeka a dávaniu odpovede na základe zjavenia a viery v cirkvi,

- oboznamovaniu so skutočnosťou viery a s posolstvom, na ktorom sa viera zakladá a napomáhaniu prostredníctvom uvažovania rozumom zdôvodniť vieru,
- prijímaniu osobných rozhodnutí vo vzťahu k iným konfesiám a náboženstvám, k svetonázorom a ideológiám a podpore pochopenia a tolerancie voči rozhodnutiam druhých,
- motivácii k osobnému náboženskému životu a k zodpovednému konaniu v cirkvi a v spoločnosti.
- odhadnutiu emocionálneho stavu a spôsobov reagovania druhého človeka,
- vcíteniu sa do polohy iného človeka, vedieť, čo prežíva, ako pociťuje preňho stresovú situáciu, byť k nemu empatický, tolerantný,
- poznaniu a uvedomeniu si svojich osobnostných vlastností, temperamentu, reagovaniu a správaniu sa v bežnej situácii, ale aj v situácii záťaže, stresu, krízy,
- uvedomeniu si, ako sa ja sám, ale aj iní okolo mňa správajú, reagujú v konfliktnej situácii doma, v rodine, ale aj v konkrétnom konflikte na pracovisku,
- učeniu sa efektívne riešiť bežný partnerský, rodinný a pracovný konflikt,
- rozpoznavaniu únikových, agresívnych a asertívnych prejavov správania a reagovania u iných osôb a sám byť schopný reagovať neagresívne aj v situácii záťaže, stresu, krízy na pracovisku,
- učeniu sa presadzovať svoje požiadavky, návrhy, názory, postoje asertívne tak, aby som druhých nezraňoval,
- lepšiemu odhadnutiu a poznaniu neverbálnych prejavov komunikácie druhých, na základe neverbálnych prejavov správania poznať, čo druhý prežíva, aké má pocity, emócie, ako bude v najbližšej dobe reagovať,
- uplatňovaniu aktívnych techník počúvania druhých s dôrazom na vypočutie druhých,
- úspešnému zvládaniu vyjednávania s podriadeným, nadriadeným, kolegom,
- predchádzaniu agresívnym a únikovým formám správania a konania (šikanovanie a mobbing),

- tolerovaní názorov, správania a prežívania iných s ohľadom na ich vek, pohlavie, vzdelanie, národnú, národnostnú, etnickú, politickú, náboženskú príslušnosť a na ich osobnostné charakteristiky. (*Človek a hodnoty*)

Cieľom vzdelávacej oblasti je vychovávať osobnosť s vlastnou identitou a hodnotovou orientáciou, u ktorej úcta k človeku a k prírode, spolupráca, prosociálnosť a národné hodnoty zaujímajú významné miesto. Pri plnení cieľov sa učiteľ neuspokojuje iba s poskytovaním informácií o morálnych zásadách. Využíva metódy zážitkového učenia, čím účinne podporuje pochopenie a interiorizáciu mravných noriem a napomáha osvojeniu správania sa, ktoré je s nimi v súlade. Pripravuje mladých ľudí pre život tak, aby raz ako dospelí prispeli k vytváraniu harmonických a stabilných vzťahov v rodine, na pracovisku, medzi spoločenskými skupinami, v národe a medzi národmi. (*Človek a hodnoty*)

Predmet etická výchova sa zameriava najmä na výchovu k prosociálnosti, rozvíja etické postoje a prosociálne správanie, ktorých odraz sa uskutočňuje v morálnych postojoch a v regulácii správania žiakov. Jej poslaním je vychovávať „osobnosť s vlastnou identitou a hodnotovou orientáciou, v ktorej úcta k človeku a k prírode, spolupráca, prosociálnosť a národné hodnoty zaujímajú významné miesto“. (*Štátny vzdelávací program. Etická výchova, 2011, s. 2*) Zároveň jej súčasťou je rozvoj sociálnych zručností, (otvorená komunikácia, empatia, pozitívne hodnotenie seba a iných a pod.), ako aj podpora mentálnej hygieny, podieľajúcej sa na primárnej prevencii porúch správania a učenia. (*Štátny vzdelávací program. Etická výchova, 2011, s. 2*)

Obsah etickej výchovy sa orientuje na atribúty, ktoré je potrebné rozvíjať u žiakov tak, aby boli výchovno-vzdelávacie ciele naplnené. Tieto atribúty sa rozvíjajú v desiatich základných témach a šiestich aplikačných témach:

- otvorená komunikácia,
- dôstojnosť ľudskej osoby, sebaúcta, pozitívne hodnotenie seba,
- pozitívne hodnotenie iných,
- tvorivosť a iniciatíva,
- vyjadrovanie citov,
- empatia,

- asertivita,
- reálne a zobrazené vzory,
- prosociálne správanie – pomoc, darovanie, delenie sa, spolupráca, priateľstvo,
- komplexná prosociálnosť,
- etika – hľadanie koreňov prosociálneho správania,
- etika a ekonomické hodnoty,
- etika a náboženstvá – tolerancia a úcta,
- rodina, v ktorej žijem,
- výchova k manželstvu a rodičovstvu,
- ochrana prírody a životného prostredia. (*Štátny vzdelávací program. Etická výchova, 2011, s. 4*)

Predmet náboženská výchova prešiel reformou a 30. októbra 2008 Konferencia biskupov Slovenska na svojom plenárnom zasadnutí schválila nové rámcové učebné osnovy pre predmet náboženstvo/náboženská výchova. (*Rámcový vzdelávací program pre predmet náboženstvo/náboženská výchova*)

Náboženská výchova sa orientuje najmä na formáciu náboženského myslenia, svedomia, náboženského vyznania a osobnú vieru ako integrálnu súčasť identity človeka. Ponúka prístup k biblickému posolstvu, k učeniu Cirkvi a k jej tradícii. Nové učebné osnovy kladú dôraz na žiaka a rozvíjanie jeho kompetencií, ktoré sú potrebné pre osobný život a život v spoločnosti. (*Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo predmet náboženská výchova/ náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnáziá*)

Obsah učiva predstavuje dejiny spásy, je zameraný na osobné dejiny spásy vychovávaného. Dejiny spásy sú rozvíjané v špirále cez postojovú orientáciu, ktorú zviditeľňuje ročníková téma. Predkladaný výber a usporiadanie ročníkových tém predstavuje ciele výchovu k čnostiam. Poznávaním lásky, ktorá presahuje každého človeka, môže žiak rásť k uvedomenosti a plnej zrelosti vlastnej osobnosti. Narastanie špirály začína od uvedomenia si žiaka, že je milovaný (1. ročník ZŠ) až po objavenie poslania žiť život v láske – stotožniť sa so životným štýlom kresťana (4. ročník SŠ). Ročníkové témy sú:

- Cesta lásky. (1. ročník ZŠ)

- Cesta dôvery. (2. ročník ZŠ)
- Cesta viery. (3. ročník ZŠ)
- Poznávanie nádeje. (4. ročník ZŠ)
- Poznávanie cez dialóg. (5. ročník ZŠ)
- Poznávanie pravdy. (6. ročník ZŠ)
- Sloboda človeka. (7. ročník ZŠ)
- Dôstojnosť človeka. (8. ročník ZŠ)
- Zodpovednosť človeka. (9. ročník ZŠ)
- Vzťahy a zodpovednosť. (1. ročník SŠ)
- Hodnoty a rozhodnutia. (2. ročník SŠ)
- Identita a poznanie. (3. ročník SŠ)
- Láska a život. (4. ročník SŠ) (*Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo predmet náboženská výchova/ náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnáziá*)

Oba predmety majú za úlohu vychovávať a formovať osobnosť žiaka. Ich účelom je viesť ich k plnohodnotnému prežívaniu života, uvedomeniu si, nachádzaniu a rozvoju vlastnej identity. Efektívnou pomôckou pri plnení tohto poslania je rozmanitá škála literárnych a biblických textov. Práca s textom si vyžaduje rozvinutú čitateľskú gramotnosť. Nasledujúca kapitola predstavuje čitateľskú gramotnosť a jej opodstatnenie v edukačnom procese.

2 ČITATEĽSKÁ GRAMOTNOSŤ

Edukačný proces sa v súčasnosti zameriava na rozvoj troch základných typov gramotností:

1. čitateľská gramotnosť,
2. matematická gramotnosť,
3. prírodovedná gramotnosť.

Jednotlivé gramotnosti sú integrálnou súčasťou vzdelávacích oblastí. Čitateľská gramotnosť je cieľovou zručnosťou vzdelávacej oblasti „Jazyk a komunikácia“. Osvojovanie čitateľskej gramotnosti je v súčasnosti veľmi aktuálne. Pri osvojovaní je nevyhnuté využiť pestrú škálu textov a úloh.

Štátny vzdelávací program v plnej miere podporuje komplexný medzipredmetový a nadpredmetový prístup. Práve preto sa čitateľská gramotnosť nemôže izolovať do jedinej vzdelávacej oblasti, ale stáva sa súčasťou aj iných vzdelávacích oblastí.

Podľa štúdie OECD PISA je čitateľská gramotnosť definovaná ako schopnosť porozumieť, používať a uvažovať nad písomným textom s cieľom rozšíriť si vedomosti a potenciál. (*Čitateľská gramotnosť podľa PISA*) Rozoznáva štyri základné situácie čítania: čítanie pre súkromné účely, pre verejné účely, pre pracovné účely a pre vzdelávanie. (*Čitateľská gramotnosť, PISA SK 2003*)

PISA rozlišuje tri čitateľské kompetencie:

1. získavanie informácií,
2. interpretácia textov,
3. uvažovanie a hodnotenie. (*Čitateľská gramotnosť podľa PISA*)

K úplnému porozumeniu textu dochádza po zvládnutí všetkých troch čitateľských kompetencií. (*Čitateľská gramotnosť, PISA SK 2003*)

Podľa Lapitku (2005) sa čitateľská gramotnosť u žiakov vyvíja v troch stupňoch:

1. primárne vzdelávanie rozvíja u žiakov tri kompetencie:
 - učenie sa čítať a písať,
 - plynulé čítanie,
 - porozumenie textu.

2. nižšie sekundárne vzdelávania sa zameriava na:

- čítanie s porozumením textu,
- analýza štruktúry textu,
- interpretácia a hodnotenie.

3. vyššie sekundárne vzdelávanie vedie žiakov k schopnosti posudzovať text ako celok, rozvíja tieto čitateľské kompetencie:

- čítanie s porozumením textu (1. – 2. ročník),
- analýza a interpretácia textu diela (od 1. ročníka),
- metainterpretácia a hodnotenie diela (3. – 4. ročníka).

Z uvedeného vyplýva, že čitateľská gramotnosť žiakov je zručnosť, ktorá vedie k celoživotnému vzdelávaniu. Jej kompetencie možno využiť v rámci medzipredmetových vzťahoch. Práca s textom sa objavuje vo všetkých predmetoch, pretože žiaci nové poznatky získavajú spracovávaním textov. Aby textu porozumeli, musia efektívne využívať čitateľské kompetencie.

Predmety vzdelávacej oblasti „Človek a hodnoty“ sa zameriavajú na rozvoj osobnosti. Vo väčšine prípadov sa k osvojovaniu prosociálnych zručností využívajú rôzne umelecké, či informačné texty. Pri osobnostnom rozvoji sa učiteľovi ponúka široká škála textov, prostredníctvom ktorých možno napĺňať ciele predmetov. Práca s textom umožňuje:

- získať nové poznatky,
- rozvíjať logické operácie myslenia,
- viesť k uvažovaniu nad textom a jeho hodnoteniu.

Z týchto dôvodov sa nevyhnutnosť osvojovania čitateľských zručností stáva aktuálnou aj pre túto vzdelávaciu oblasť a zároveň napomáha k rozvoju čitateľskej gramotnosti a napĺňaniu cieľov vzdelávania v školskom aj mimoškolskom priestore.

V nasledujúcej kapitole ponúkneme praktické využitie čitateľskej gramotnosti na hodinách etickej a náboženskej výchovy.

3 PRAKTICKÉ VYUŽITIE ČITATEĽSKEJ GRAMOTNOSTI

Nadobúdanie čitateľskej gramotnosti na hodinách etickej a náboženskej výchovy možno realizovať rôznymi formami práce s textom. V tejto časti ponúkame vzorové vyučovacie hodiny pre primárne, nižšie a vyššie sekundárne vzdelávanie, v ktorých využívame umelecké texty ako prostriedok na osvojovanie si etických a náboženských zručností. V každej časti sú spracované tri vzorové vyučovacie hodiny, dve pre náboženskú výchovu a jedna pre etickú výchovu. Za vyučovacími hodinami, ktoré si vyžadujú pracovný list, sú umiestnené pracovné listy. Aj napriek tomu, že pri jednotlivých hodinách je uvedený predmet, neznamená to, že sa námety nemôžu po minimálnej modifikácii využiť aj v ďalšom predmete.

Po odučení každej vyučovacej hodiny odporúčame učiteľom sebareflexiu z vyučovacieho procesu, pričom je potrebné zamerať sa na to, či dosiahol cieľ, čo sa mu podarilo, čo sa mu nepodarilo na vyučovacej hodine, ako žiaci pracovali s textami, či boli pre ne aktivity zaujímavé a pod. Poznatky zo sebareflexie si môže doplniť k príprave a týmto spôsobom vnímať prípravu na vyučovaciu hodinu ako aktívny a flexibilný prvok prípravy.

3.1 Využitie čitateľskej gramotnosti v primárnom vzdelávaní

V časti pre primárne vzdelávanie sme použili v predmete náboženská výchova rozprávku od Alexandra Sergejeviča Puškina – *Rozprávka o rybárovi a rybke* a tiež text Svätého písma – z evanjelia svätého Lukáša. V etickej výchove sme využili mýtus o *Theseovej ceste na Krétu*.

Na prvej hodine náboženskej výchovy žiaci dramatickým spôsobom zobrazujú text rozprávky. Na druhej vyučovacej hodine im text rozprávky slúži ako motivačná demonštrácia, zároveň žiaci pracujú s biblickým textom, ktorý analyzujú.

Text mýtu slúži žiakom na hodine etickej výchovy na interpretácii textu a charakteristiku hlavných postáv mýtu.

3.1.1 Rozprávka o rybárovi a rybke

Kľúčové pojmy: bohatstvo, chamtivosť, štedrosť, skromnosť.

Predmet: náboženstvo/náboženská výchova.

Cieľová skupina: primárne vzdelávanie.

Ciele vyučovania:

Kognitívny cieľ: Na základe rozboru rozprávky charakterizovať starca a starenku.

Afektívny cieľ: Stotožniť sa s postavami rozprávky a morom.

Psychomotorický cieľ: Spoločne vytvoriť plagát, na ktorom zoradia vlastnosti starčeka a starenky.

Pomôcky: text rozprávky A. S. Puškina – *Rozprávka o rybárovi a rybke* (príloha 1), maketa starčeka, starenky a rybky (príloha 2), rekvizity k rozprávke (starček, starena, rybka – príloha 2), papier A3, lístky s vlastnosťami starčeka a starenky, lepidlo popr. lepiaca hmota.

Metódy: dramatizácia, práca s rozprávkou.

Priebeh vyučovacej hodiny:

Úvod

Motivačný rozhovor. Učiteľ sa rozpráva so žiakmi o tom, koľko majú hračiek, či majú mobilný telefón, aký výkonný majú počítač. Či sú spokojní s tým, čo majú, alebo či by chceli mať viac hračiek, lepší mobil a pod.

Hlavná časť

Dramatizácia. Učiteľ vyberie troch žiakov (starček, starena, rybka). Žiaci dostanú do rúk rekvizitu. Ostatné deti vytvoria kruh – more. Zlatá rybka sa postaví do kruhu, starček a starenka sedia na stoličkách mimo kruhu. Učiteľ číta rozprávku. Deti stvárňujú časti rozprávky podľa textu. Deti, ktoré tvoria more menia svoju polohu podľa textu v týchto krokoch.

1. pokojne čupia, popr. sedia na zemi.
2. čupia, chytia sa za ruky a robia malé vlnky.
3. kľačia vzpriamene.
4. pokojne stoja.
5. stoja a vzpažia ruky.
6. stoja, chytia si vzpažené ruky a robia veľké vlny.

Keď učiteľ číta o tom, ako sa správa starena, žiak (žiačka) sa postaví. Keď číta o starčekovi, žiak (žiačka) pristúpi k moru. Keď číta o rybke, žiak (žiačka) pristúpi k okraju mora k starčekovi.

Rozbor rozprávky. Kde sa odohráva dej rozprávky? Posúďte náladu mora pri každej žiadosti stareny. Opíšte charakter starčeka a stareny. Ak by mohli žiaci zmeniť rozprávku, v ktorom bode by tak urobili a ako by ju zmenili.

Záver

Skupinová práca – tvorba plagátu. Deti sa rozdelia do dvoch skupín. Každá skupina dostane jeden papier veľkosti A3 a jednu maketu (starček a starena). Jeden žiak zo skupiny obkreslí maketu na papier. Učiteľ rozloží na lavicu vlastnosti starčeka a stareny, ktoré si vopred pripravil na kartičky. Úlohou žiakov je roztriediť tieto vlastnosti a prilepiť na papier pod postavu. Vlastnosti – *láskavý, skromný, dobrý, chamtivá, hnevlivá, násilná, lakomá, úslužný, zlá, milý.*

Opakovací rozhovor. Akú rozprávku sme stvárňovali? Aké vlastnosti mala starena a aké starček? Starena bola chamtivá, starček skromný.

Modlitba. Učiteľ položí na zem plagát stareny a starca. Opýta sa žiakov s kým by sa chceli stotožniť so starcom či starenou a podľa toho nech sa postavia k plagátu. Chytia sa za ruky a pomodlia sa modlitbu, opakujú po učiteľovi. Pri starčekovi – *Dobrý Bože, ďakujem Ti za dary, ktoré som dostal. Daj mi srdce plné štedrosti, aby som bol skromný a delil sa s ostatnými. Pri starene – Dobrý Bože, naplň srdcia všetkých lakomcov láskou k blízkym a daj im silu deliť sa s ostatnými.*

3.1.2 Vzťah k bohatstvu

Kľúčové pojmy: bohatstvo, správny vzťah k bohatstvu, chamtivosť, chudoba.

Predmet: náboženstvo/náboženská výchova.

Cieľová skupina: primárne vzdelávanie.

Ciele vyučovania:

Kognitívny cieľ: Vedieť vysvetliť pojmy bohatstvo a chudoba. Vyhľadať v texte informácie o boháčovi a Lazárovi.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si svoj vzťah k svojmu bohatstvu (hračky, mobilný

telefón a pod.).

Psychomotorický cieľ: Vyhотовiť maketu rybičky a vystihnúť si rybie šupiny
Vytvoriť tzv. skutkovník.

Pomôcky: text Svätého písma – Lk 16,19 – 26, maketa rybky a rybích šupín,
nožnice, pracovný list.

Metódy: práca s obrázkami, práca s biblickým textom, tvorba tzv. skutkovníka.

Priebeh vyučovacej hodiny:

Úvod

Motivačná demonštrácia. Žiaci vypracujú prvú úlohu v pracovnom liste. Cieľom úlohy je správne priradiť poradové číslo k obrázkom z rozprávky o rybárovi a rybke. Po zoradení obrázkov učiteľ spolu so žiakmi prerozpráva rozprávku, s ktorou pracovali na predchádzajúcej hodine.

Sokratovský rozhovor. Čo je to bohatstvo, čo je to chudoba. Stretli niekedy bohatého človeka? Ako vyzeral? Stretli chudobného človeka? Ako vyzeral?

Starena z rozprávky bola chudobná, ale zároveň aj veľmi chamtivá. Stále len nadávala a nikdy nemala dosť. Nakoniec ju rybka potrestala, zobrala jej všetko, čo jej predtým darovala.

Hlavná časť

Spoločné čítanie biblického textu. Žiaci pracujú s textom zo Svätého písma – evanjelium svätého Lukáša 16, 19 – 26.

¹⁹ Bol istý bohatý človek. Obliekal sa do purpuru a kmentu a deň čo deň prepychovo hodoval. ²⁰ Pri jeho bráne líhal akýsi žobrák, menom Lazár, plný vredov. ²¹ Túžil nasýtiť sa z toho, čo padalo z boháčovho stola, a len psy prichádzali a lízali mu vredy. ²² Keď žobrák umrel, anjeli ho zniesli do Abrahámovho lona. Zomrel aj boháč a pochovali ho. ²³ A keď v pekle v mukách pozdvihol oči, zďaleka videl Abraháma a Lazára v jeho lone. ²⁴ I zvolal: "Otec Abrahám, zľutuj sa nado mnou a pošli Lazára, nech si namočí aspoň koniec prsta vo vode a zvlaží mi jazyk, lebo sa hrozne trápim v tomto plameni!" ²⁵ No Abrahám povedal: "Synu, spomeň si, že si dostal všetko dobré za svojho života a Lazár zasa iba zlé. Teraz sa on tu teší a ty sa trápiš. ²⁶ A okrem toho je medzi nami a vami veľká priepasť, takže nik – čo ako by chcel – nemôže prejsť odtiaľto k vám ani odtiaľ prekročiť k nám."

Po prečítaní nasleduje rozbor textu. Kto vystupuje v príbehu? Ako sa správal boháč a ako Lazár? Čo sa stalo s Lazárom po smrti a čo s boháčom?

Heuristický rozhovor a výklad. Čo mohol urobiť boháč, aby sa dostal do neba? Aj bohatý človek môže byť spasený. Dôležité je, ako sa správa k chudobným a ako nakladá so svojím majetkom. Keby sa rozdelil s Lazárom, mohol byť aj on spolu s ním a Abrahámom v nebi.

Aplikácia biblického textu. Boháč mal drahé oblečenie, zlato, šperky. Čo je mojím bohatstvom? Viem sa podeliť o hračky, pomôcky, desiatu? Neničím veci, ktoré som dostal od rodičov? Starám sa o ne? Nestrácam ich? Lazár nemal nič. Napriek tomu nezávidel boháčovi. Skromne sedel pri jeho príbytku a túžil sa nasýtiť. Som skromný? Som trpezlivý, ak niečo chcem a hneď to nedostanem?

Tvorba tzv. skutkovníka. Deti si obkreslia rybičku a zo žltého papiera si pripravia šupiny, ktoré budú nalepovať na rybku za každý dobrý skutok.

Záver

Opakovací rozhovor – pomiešané tvrdenia. Učiteľ si pripraví tvrdenia o postoji bohatého a chudobného človeka (príp. ich napíše na tabuľu), tak aby sa so slovami „správne“ a „nesprávne“ dalo manipulovať. Žiaci musia správne priradiť slová k tvrdeniam. Byť bohatý a chamtivý je správne; byť bohatý a štedrý je nesprávne; byť chudobný a trpezlivý, či skromný je nesprávne; byť chudobný a závistlivý je správne.

Zadanie domácej úlohy. Budem sa deliť s ostatnými o to, čo mám.

3.1.2.1 VZŤAH K BOHATSTVU – PRACOVNÝ LIST

1. Prezri si obrázky a prirad' im čísla podľa poradia.

2. Prečítaj si podobenstvo o boháčovi a Lazárovi (Lk 16, 19 – 26) a vypracuj úlohy pod textom.

¹⁹Bol istý bohatý človek. Obliekal sa do purpuru a kmentu a deň čo deň prepychovo hodoval. ²⁰Pri jeho bráne líhal akýsi žobrák, menom Lazár, plný vredov. ²¹Túžil nasýtiť sa z toho, čo padalo z boháčovho stola, a len psy prichádzali a lízali mu vredy. ²²Keď žobrák umrel, anjeli ho zanesli do Abrahámovho lona. Zomrel aj boháč a pochovali ho. ²³A keď v pekle v mukách pozdvihol oči, zďaleka videl Abraháma a Lazára v jeho lone. ²⁴I zvolal: "Otec Abrahám, zľutuj sa nado mnou a pošli Lazára, nech si namočí aspoň koniec prsta vo vode a zvlaží mi jazyk, lebo sa hrozne trápim v tomto plameni!" ²⁵No Abrahám povedal: "Synu, spomeň si, že si dostal všetko dobré za svojho života a Lazár zasa iba zlé. Teraz sa on tu teší a ty sa trápiš. ²⁶A okrem toho je medzi nami a vami veľká priepasť, takže nik – čo ako by chcel – nemôže prejsť odtiaľto k vám ani odtiaľ prekročiť k nám."

Červenou farbičkou podčiarkni život boháča.

Zelenou farbičkou podčiarkni život Lazára.

Modrou farbičkou podčiarkni čo sa stalo, keď zomrel žobrák.

Fialovou farbičkou podčiarkni čo sa stalo, keď zomrel boháč.

3.1.3 Vzájomná pomoc

Kľúčové pojmy: pomoc,

Predmet: etická výchova.

Cieľová skupina: primárne vzdelávanie.

Ciele vyučovania:

Kognitívny cieľ: Vysvetliť pojem bludisko. Vedieť opísať postavy z mýtu.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si, kto mi pomáha. Prejaviť záujem o pomoc druhým.

Psychomotorický cieľ: Vytvoriť tzv. skutovník.

Pomôcky: mýtus – *Theseova cesta na Krétu* (Ariadnina niť) (príloha 3),
pracovný list

Metódy: sokratovský rozhovor, tvorba skutovníka.

Priebeh vyučovacej hodiny:

Úvod

Sokratovský rozhovor. Už ste sa niekedy stratili? Zablúdili ste? Bol niekto z vás v bludisku? Ako ste sa tam cítili? Čo nám môže pomôcť v bludisku?

Hlavná časť

Práca s textom. Učiteľ prečíta mýtus. Žiaci po vypočutí odpovedia na otázky: Kto nám prerozpráva príbeh? Kto pomohol Theseovi? Čo mu dala Ariadna?

Aj nám sa niekedy stane, že zablúdime. Kto nám pomáha, aby ste nezablúdili? Ako nám pomáhajú?

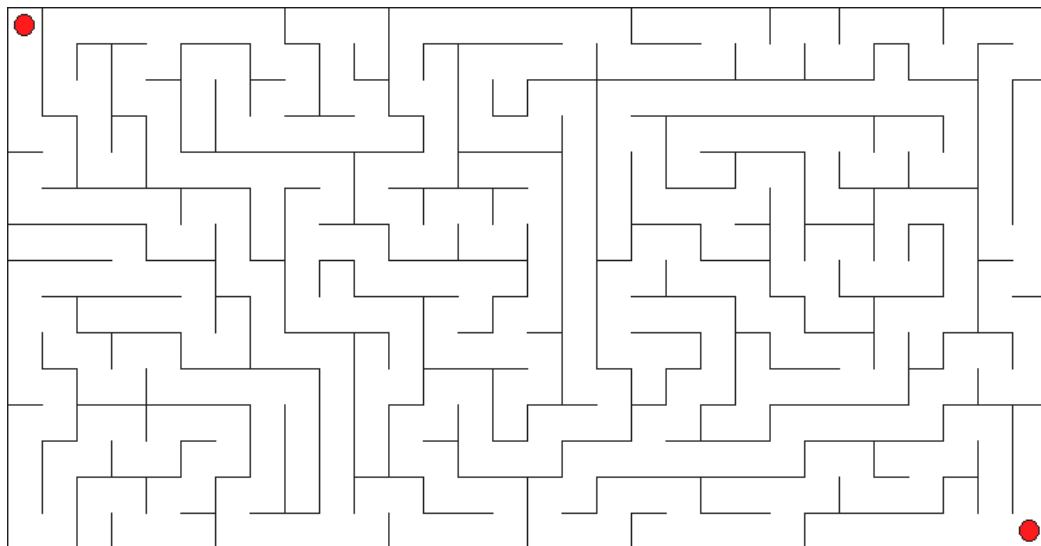
Rozhovor. Ariadna pomohla Theseovi. Rozhodla sa urobiť dobrý skutok. Aj my sa rozhodujeme pre dobré skutky.

Záver

Skutovník. Žiaci si vystrihnú z farebných papierov 7 kruhov (Ø 5 cm), ktoré v jednom bode predierujú a cez vzniknuté dierky navlečú niť (vlanu). Každý kruh predstavuje jeden deň. Na kruh si budú zapisovať dobré skutky. Na nasledujúcej hodine učiteľ skontroluje ako sa im darilo konať dobré skutky.

3.1.3.1 VZÁJOMNÁ POMOC – PRACOVNÝ LIST

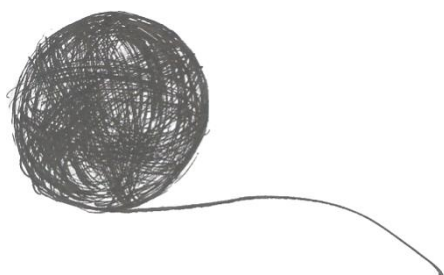
1. Vyznač cestu bludiskom.

2. Vedľa postavy Ariadny napíš alebo nakresli, kto ti najčastejšie pomáha.

3. Vedľa klobka nití nakresli dobrý skutok.

3.2 Využitie čitateľskej gramotnosti v nižšom sekundárnom vzdelávaní

V časti určenej pre náboženskú výchovu ponúkame prácu s čínskou ľudovou rozprávkou – *rozprávka o prvom rozprávkarovi*. Na prvej hodine žiaci analyzujú text rozprávky a symbolicky vyjadria podstatu textu. Na druhej hodine pracujú s konkrétnou ukážkou, z ktorej vyvodzujú tvrdenie.

Na etickej výchove pracujú s textom mýtu – *Narcissos*, v ktorom majú identifikovať vlastnosti hrdinu a na základe jeho nedostatkov vytvoriť pojmovú mapu.

3.2.1 Rozprávka o prvom rozprávkarovi

Kľúčové pojmy: slepota, vidieť očami, vidieť srdcom.

Predmet: náboženstvo/náboženská výchova.

Cieľová skupina: nižšie sekundárne vzdelávanie.

Ciele vyučovania:

Kognitívny cieľ: Na základe rozboru rozprávky rozlíšiť, čo vidíme očami a čo srdcom.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si, že vidíme nielen očami, ale aj srdcom.

Psychomotorický cieľ: Symbolicky zobrazíť, čo znamená vidieť srdcom.

Pomôcky: šatky na zakrytie očí, text čínskej ľudovej rozprávky – *Rozprávka o prvom rozprávkarovi* (príloha 4), pracovný list, farbičky.

Metódy: práca s rozprávkou, práca s citátom, modlitba.

Priebeh vyučovacej hodiny:

Úvod

Motivačná demonštrácia. Niekoľkí žiaci (aj všetci) si zaviažu šatkami oči. Učiteľ sa prechádza po triede a dotkne sa niektorého žiaka, zatlieska, cinkne na triangel, dvihne ruku a pod. Keď skončí, žiaci si odkryjú oči a ich úlohou je povedať, čo učiteľ robil. Odkiaľ to vedeli?

Sokratovský rozhovor. Keď s niekým telefonujeme, odkiaľ vieme, či sa usmieva, či je smutný a pod.? Nevidíme len očami, vnímame aj srdcom.

Hlavná časť

Práca s rozprávkou. Čítanie po odsekoch (vetách). Učiteľ si pripraví potrebný počet textu rozprávky. Žiaci prečítajú rozprávkou, tak aby sa všetci vystriedali.

Rozbor rozprávky. Páčila sa vám rozprávka? Kde sa odohráva dej rozprávky? Rozprávkar mal slepé oči, ale naozaj bol slepý? Knieža videl, ale naozaj? Kto bol slepý očami a kto srdcom?

Rozhovor. Čo vidíme očami? Čo vidíme srdcom? Žiaci vypracujú 1. úlohu z pracovného listu.

Symbolické vyjadrenie. Po rozhovore žiaci symbolicky vyjadria (nakreslia) na papier A5, čo znamená vidieť srdcom (čo vidíme srdcom).

Záver

Opakovací rozhovor – práca s citátom. „*Dobre vidíme iba srdcom. To hlavné je očiam neviditeľné.*“ (Antoine de Saint-Exupéry).

Modlitba. Poďakovanie za to, že vidíme a prosba o to, aby sme videli srdcom.

3.2.1.1 ROZPRÁVKA O PRVOM ROZPRÁVKAROVI – PRACOVNÝ LIST

1. Prečítaj si pojmy a správne ich roztried' do stĺpcov – čo vidíme očami a čo vidíme srdcom.

výzor človeka, priateľstvo, oblečenie, odpustenie, múdrosť, mimika tváre, láska, hračky, objatie, dobrota, módne doplnky, úsmev, hnev, gestá, radosť, okolie, príroda, knihy

ČO VIDÍME

2. Prečítaj si úlohy. Vyber si jednu a realizuj ju na druhú stranu pracovného listu.

- a) Napíš krátku báseň o tom, čo znamená vidieť srdcom.
- b) Nakresli, čo znamená vidieť srdcom

3. Zamysli sa nad citátom.

„Dobre vidíme iba srdcom. To hlavné je očiam neviditeľné.“ (Antoine de Saint-Exupéry).

3.2.2 Duchovná slepota

Kľúčové pojmy: slepota, vedenie slepými – manipulácia.

Predmet: náboženstvo/náboženská výchova.

Cieľová skupina: nižšie sekundárne vzdelávanie.

Ciele vyučovania:

Kognitívny cieľ: Na základe analýzy biblického textu diskutovať o manipulácii.

Navrhnuť riešenia ako sa brániť manipulácii.

Afektívny cieľ: Vážiť si tých, ktorí rešpektujú moju osobnú slobodu. Prijímať názory iných. Uvedomiť si nebezpečenstvá manipulácie.

Psychomotorický cieľ: Formovať návyk, ako sa vzoprieť manipulácii.

Pomôcky: šatky na zakrytie očí, text Svätého písma, pracovný list.

Metódy: motivačná hra, rozbor textu, modlitba.

Priebeh vyučovacej hodiny:

Úvod

Brainstorming v dvojici (malej skupine). Úlohou žiakov je napísať čo najviac skutočností, ktoré vidíme srdcom v časovom limite. Najlepšia dvojica (skupinka) bude odmenená.

Hlavná časť

Učiteľ nakreslí kriedou cestu na podlahu. Dvaja žiaci majú za úlohu prejsť po danej ceste. Potom im učiteľ zaviaže oči, opäť majú prejsť po danej ceste. Ako sa im kráčalo s otvorenými očami a ako so zviazanými? Čo bolo jednoduchšie?

Rozhovor o rozprávke. Prečo rozprávkar nechcel ostať na dvore? Stal by sa slepým.

Práca s textom Svätého písma. Žiaci si vyhľadajú vo Svätom písme text z evanjelia svätého Lukáša 6, 39 – 40.

³⁹ *Povedal im aj podobenstvo: "Môže viesť slepý slepého? Nepadnú obaja do jamy?"* ⁴⁰ *Žiak nie je nad učiteľa. Aj keď sa všetko naučí, bude ako jeho učiteľ.*

Jeden zo žiakov prečíta text nahlas a zrozumiteľne. Nasleduje rozbor textu. O čom text hovorí? Na čo nás chce text upozorniť? Kto je slepý? Môže viesť slepý slepého?

Zamyslenie. Môže viesť slepý slepého?

Diskusia. Manipulácia. Kde sa s ňou môžeme stretnúť? Čo to znamená? Ako sa môžeme brániť?

Aktivita. Čo by som robil, keby Každý žiak dostane na lístku napísané tvrdenie. Úlohou žiaka je navrhnúť riešenia, aby sa problém eliminoval, či úplne vyriešil, tzn. čo by robil, aby sa vyhol manipulácii a nabádaniu na zlo. Po skončení práce prezentujú svoje návrhy a diskutujú o nich.

- Čo by som robil, keby ma nútili kraďnúť.
- Čo by som robil, keby ma nútili žalovať.
- Čo by som robil, keby ma nútili biť iného.
- Čo by som robil, keby ma nútili poškodiť veci iného.
- Čo by som robil, keby ma nútili klamať.
- Čo by som robil, keby ma nútili osočovať iného.
- Čo by som robil, keby ma nútili fajčiť, piť alkohol.
- Čo by som robil, keby ma nútili vziať si drogu.
- Čo by som robil, keby ma nútili prestúpiť na iné vierovyznanie.

Záver

Opakovací rozhovor – reflexia. Dôležité je nestať sa slepým a vedieť povedať nie.

Modlitba. Spoločne prečítať biblický text z evanjelia svätého Lukáša 6, 39 – 40.

3.2.2.1 Duchovná slepota – pracovný list

1. Napíš čo najviac skutočností, ktoré vidíme srdcom.

2. Prečítaj si záver rozprávky a zdôvodni, prečo rozprávkar nechcel zostať u kniežaťa.

*Knieža Luo Wang priskočil k šuhajovi. Chytil ho za ruky, usadil k sebe a vraví:
„Nebo mi po druhý raz darúva syna, a teraz sa ho už nezrieknem. Si slepý, ale dobro a zlo vidíš lepšie ako vidomý. Moje oči sú ešte bystré, vidia na sto krokov, ale ty svojím srdcom môžeš dovidieť až na druhý koniec Nebeskej ríše. Teraz už môžem spokojne umrieť, mám komu odovzdať kniežatstvo.“*

Ale šuo-šu-ti odpovedal:

„Kedysi som ušiel od zvierat, aby ma ľudia naučili vidieť slnečné svetlo. Ale slnce som aj tak neuzrel. No sám si povedal, že vidím lepšie ako ty vidomý. Chodím pomedzi svet, počúvam, čo hovorí, a z toho sa rodia rozprávky, od ktorých je mne i ľuďom jasnejšie. Ak ostanem v tvojom dome, znovu sa stanem nevidomým. Nezdržuj ma tu.“

3. Prečítaj si tvrdenia. Vyber si jedno a navrhni, ako by si sa vyhol manipulácii zo strany iného alebo ako by si sa vyhol k nabádaniu na zlo.

- Čo by som robil, keby ma nútili kradnúť.
- Čo by som robil, keby ma nútili žalovať.
- Čo by som robil, keby ma nútili biť iného.
- Čo by som robil, keby ma nútili poškodiť veci iného.
- Čo by som robil, keby ma nútili klamať.
- Čo by som robil, keby ma nútili osočovať iného.
- Čo by som robil, keby ma nútili fajčiť, piť alkohol.
- Čo by som robil, keby ma nútili vziať si drogu.
- Čo by som robil, keby ma nútili prestúpiť na iné vierovyznanie.

3.2.3 Poznanie seba a rozvoj sebakritiky

Kľúčové pojmy: sebakritika, kritika, nástrahy nekritickosti.

Predmet: etická výchova.

Cieľová skupina: nižšie sekundárne vzdelávanie.

Ciele vyučovania:

Kognitívny cieľ: Vlastnými slovami vysvetliť pojmy kritika a sebakritika. Na základe prečítaného mýtu charakterizovať Narcissa.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si nebezpečenstvo egoizmu.

Psychomotorický cieľ: Vytvoriť pojmovú mapu – sebakritika.

Pomôcky: mýtus – Narcissos (príloha 5).

Metódy: sokratovský rozhovor, rozbor textu, dialóg, pojmová mapa.

Priebeh vyučovacej hodiny:

Úvod

Sokratovský rozhovor. Čo je to kritika? Čo je to sebakritika? Páči sa vám, keď vás niekto kritizuje?

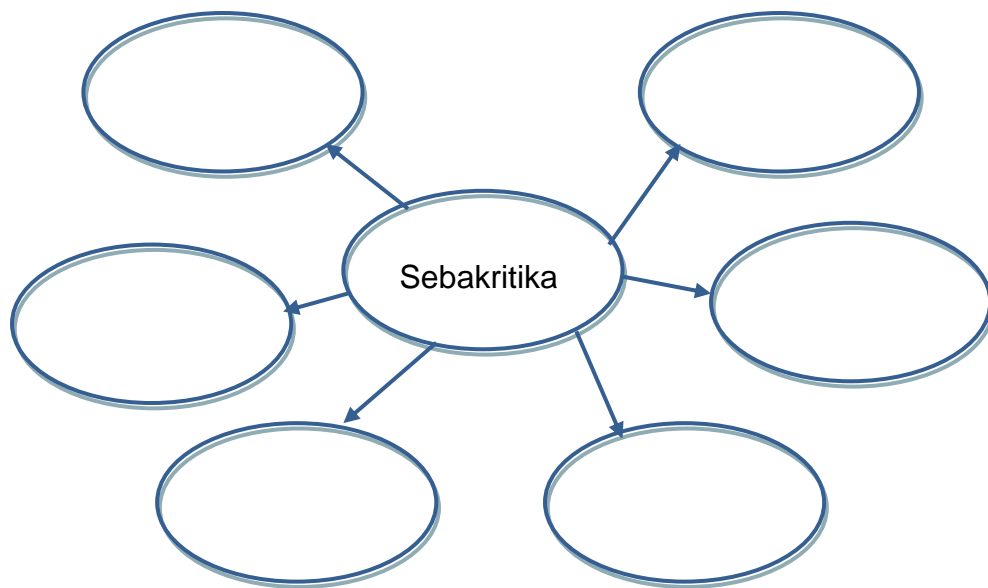
Hlavná časť

Práca s textom. Žiaci si prečítajú mýtus o Narcissovi z prílohy. Po prečítaní charakterizujú Narcissa. Narciss bol pyšný, tvrdý a chladný. Bol zahľadený do seba. Len seba pokladal za hodného lásky. Odvrhol každú nymfu, ktorá sa do neho zaľúbila, preto bol potrestaný.

Dialóg. Kvet narcis sa stal kvetinou smrti. Avšak má aj iný symbolický význam, ktorý prešiel do vedeckej terminológie na označenie patologickej samolúbošti, videnia sa v sebe samom, jednoducho „narcizmus“. (Zamarovský, 1969, s. 295 – 296)

Narcissovi chýbalo zrkadlo, ktorým by nahliadol do vnútra svojej duše. Bol nesebakritický, zahľadený do seba samého. Z toho dôvodu ho stihol aj trest. Ak sa človek zahľadí do seba, stráca kontakt s ostatnými ľuďmi. Izoluje sa od spoločnosti. Aby sme sa nezamilovali do seba, potrebuje poznať svoje dobré a zlé stránky. Keď nás niekto kritizuje, odhaľuje naše nedostatky. Je na nás, aby sme rozlíšili konštruktívnu kritiku od kritizovania. Konštruktívna kritika slúži na poznanie a prijatie vlastných chýb. Vedie nás k sebakritike.

Tvorba pojmovej mapy. Úlohou žiakov je vytvoriť pojmovú mapu „pavúk“ o sebakritike. Pojmovú mapu tvoria na tabuľu.

Záver

Reflexia. Čo ste si mohli uvedomiť na hodine? K akým poznatkom ste dospeli?

3.3 Využitie čitateľskej gramotnosti vo vyššom sekundárnom vzdelávaní

Pre žiakov vyššieho sekundárneho vzdelávania sme vybrali na hodiny náboženskej výchovy rozprávku Oscara Wilde – Neobyčajná raketa. Žiaci na základe obrázkov k rozprávke vytvárajú text, ktorý budú môcť konfrontovať s pôvodným textom. Na druhej hodine pracujú s biblickým textom, ktorý graficky prepíšu a pritom hľadajú súvislosti medzi rozprávkou a biblickým textom.

Na hodinu etickej výchovy sme použili opäť text mýtu o Theseovej ceste na Krétu. Text bol požitý zámerne, kvôli ukážke práce s textom na rôznych úrovniach vzdelávania.

3.3.1 Neobyčajná raketa

Kľúčové pojmy: poslanie kresťana.

Predmet: náboženstvo/náboženská výchova.

Cieľová skupina: vyššie sekundárne vzdelávanie.

Ciele vyučovania:

Kognitívny cieľ: Navrhnuť riešenia príbehu. Vyvodiť záver z rozprávky.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si, čo je poslaním človeka.

Psychomotorický cieľ: Za pomoci obrázkov vytvoriť príbeh.

Pomôcky: papier A4, rozprávka Oscar Wilde – Neobyčajná raketa (príloha 6), obrázky k rozprávke (príloha 7), pracovný list.

Metódy: práca s obrazmi, práca s rozprávkou, modlitba.

Priebeh vyučovacej hodiny:

Úvod

Práca s obrazmi. Učiteľ si pripraví obrazy vo formáte A3. Vždy pripevní na tabuľu jeden obraz. Porozpráva sa so žiakmi o tom, čo vidia na obraze a aký príbeh sa podľa nich odohráva na obraze.

Hlavná časť

Tvorba rozprávky. Po predstavení všetkých obrazov žiaci majú za úlohu vymyslieť príbeh (môže to byť práca jednotlivca, alebo práca v dvojici, či skupine). Po skončení práce môžu dobrovoľne prezentovať svoje príbehy.

Oboznámenie sa s rozprávkou – Neobyčajná raketa od Oscara Wilde. Učiteľ prečíta rozprávku.

Práca s pracovným listom. Žiaci si prečítajú úryvok v pracovnom liste a vypracujú úlohy. Stáva sa, že človek vie, že je povoláný byť kresťanom. Toto poslanie však nie vždy napĺňa v správnom čase. Robí všeličo iné, len nie to, čo je podstatné. Aj neobyčajná raketa z príbehu vedela, že má vybuchnúť, ale premárnila správny okamih. Nikomu nebola osožná, aj keď nakoniec predsa len vybuchla.

Záver

Opakovací rozhovor – zamyslieť sa nad svojím poslaním.

Modlitba. Bl. Matka Tereza z Kalkaty – Ži život.

Život je príležitosť, chyt' sa jej.

Život je krása, obdivuj ju.

Život je blaženosť, ochutnaj ju.

Život je sen, urob ho realitou.

Život je výzva, prijmi ju.

Život je povinnosť, naplň ju.

Život je hra, hraj ju.

Život je cenný, pestuj ho.

Život je zdroj, zachovaj ho.

Život je láska, užívaj z nej.

Život je tajomstvo, odhaľ ho.

Život je prísľub, naplň ho.

Život je smútok, prekonaj ho.

Život je hymnus, vyspievaj ho.

Život je boj, prijmi ho.

Život je dobrodružstvo, riskni ho.

Život je šťastie, zaslúž si ho.

Život je život, ochraňuj ho.

3.3.1.1 NEOBYČAJNÁ RAKETA – PRACOVNÝ LIST

1. Prečítajte si ukážku a vypracujte úlohy pod ukážkou.

Bolo to naozaj veľkolepé divadlo.

„Fííí! Fííí!“ vyletelo katarínske koleso a krútilo sa, krútilo sa dookola. „Bum! Prásk!“ vyletela svietiaci guľa. Potom sa nad palácom roztancovali prskavky a rozbušky a bengálsky oheň zafarbil celé okolie na šarlátovo. „Zbohom!“ zvolala ohnivá guľka a zasvišťala vzduchom, vypúšťajúc modré iskierky. „Prásk! Prásk!“ odpovedali prskavky, ktoré sa úžasne bavili. Všetci mali nesmierny úspech, iba neobyčajná raketa neuspela. Bola od plaču taká premočená, že vôbec nebola schopná vyletieť. Najlepšie čo v sebe mala, bol pušný prach, a ten natoľko zvlhol, že jej bol nanič. Všetky jej chudobné príbuzné, ku ktorým sa nikdy neprihovorila, iba ak nad nimi ohrnula nosom, vylietali k oblohe ako nádherné zlaté kvety s ohnivými lupienkami. „Hurá! Hurá!“ volali dvorania a princeznička sa smiala od radosti.

„Asi si ma šetria na nejakú veľkolepú príležitosť,“ vravela si raketa. „Určite to tak bude,“ a tvárila sa ešte nafúkanejšie než inokedy.

Na druhý deň prišli záhradníci pomocníci, aby všetko upratali. – To je nepochybne delegácia, – pomyslela si raketa. – Prijmem ich s patričnou dôstojnosťou. – Ohrnula nos a prísne sa zamračila, akoby myslela na niečo veľmi dôležité. No záhradníci si ju vôbec nevšimli. Až keď sa zbierali preč, zbadal ju jeden z nich. „Aha, aká ošklivá raketa!“ zvolal a hodil ju ponad múr do priekopy.

Porozmýšľajte o poslaní súčastok ohňostroja, čo je ich poslaním? Každá súčastka poznala svoje poslanie? Splnili svoje poslanie?

2. Poznať poslanie je veľmi dôležité. Po prečítaní ukážky odpovedzte na otázky pod textom.

„Aha!“ zvolal jeden z chlapcov. „Pozri, aká stará hnusná lata. Ktovie ako sa sem dostala.“ A vytiahol raketu z blata.

„Hnusná lata!“ opakovala raketa. „To nie je možné! Hruď zo zlata, tak to povedal. Hruď zo zlata, to je pre mňa poklona. Zrejme ma omylom pokladá za niektorého z dvorských hodnostárov.“

„Hod’me ju do ohňa!“ navrhol druhý chlapec. „Aspoň to v kotlíku rýchlejšie zovrie.“

A tak naukladali otičky raždia na kopy, raketu položili celkom navrch a zapálili oheň.

„To je úžasné!“ zvolala raketa. „Idú ma odpáliť za bieleho dňa, aby ma všetci videli.“

„Trocha si pospíme,“ povedali si chlapci, „a keď sa zobudíme, v kotlíku už bude vriet.“ Lahli si do trávy a zatvorili oči.

Raketa bola veľmi prevlhnutá, takže trvalo dlho, kým sa rozohorela. No nakoniec sa predsa len chytila. „Teraz sa vzniesiem!“ skríkla, celá zmeravela a vypla hruď. „Viem, že vyletím vysoko nad hviezdy, vyššie, než je mesiac, vyššie než je slnko. Ba vyletím tak vysoko, že ...“ „Fííí! Fííí! Fííí!“ a vzniesla sa rovno k oblohe. „To je úžasné!“ volala. „Takto poletím večne. To je veru úspech!“ Ale nikto ju nevidel. Potom začala cítiť po celom tele zvláštne trpnutie a chvenie. „Teraz vybuchnem!“ skríkla. „Zapálím celý svet a narobím taký rachot, že celý rok nikto nebude o ničom inom hovoriť.“ A naozaj vybuchla. „Bum! Bum! Bum!“ vystreľoval pušný prach.

Ale nikto ju nepočul, ani tí dvaja malí chlapci, lebo tuho zaspali.

Nakoniec z nej zostala iba palica a tá spadla na chrbát husi, ktorá sa prechádzala popri priekope. „Prepánajána!“ zagágala. „Budú pršať palice,“ a rýchle vletela do vody.

„Vedela som, že vyvolám úžasnú senzáciu,“ zasyčala raketa a zhasla.

Splnila raketa svoje poslanie? Je postačujúce poznať poslanie? V čom sa raketa mýlila pri napĺňaní posolania? Čo by ste urobili vy na mieste rakety?

3.3.2 Poslanie kresťana

Kľúčové pojmy: poslanie kresťana.

Predmet: náboženstvo/náboženská výchova.

Cieľová skupina: vyššie sekundárne vzdelávanie.

Ciele vyučovania:

Kognitívny cieľ: Urobiť analýzu textu Svätého písma – Mt 5, 13 – 16. Vyvodit' záver z evanjeliového posolstva.

Afektívny cieľ: Prejaviť záujem o poslanie kresťana. Ocenit' poslanie kresťana.

Psychomotorický cieľ: Vytvorit' grafický prepis textu Svätého písma.

Pomôcky: text Svätého písma – Mt 5, 13 – 16, farbičky, papiere A3.

Metódy: grafický prepis.

Priebeh vyučovacej hodiny:

Úvod

Opakovací rozhovor. Učiteľ zopakuje so žiakmi, čo robili na predchádzajúcej hodine. Niektorí zo žiakov prerozpráva rozprávku a zopakuje hlavnú myšlienku rozprávky.

Hlavná časť

Práca so Svätým písmom. Žiaci si vo Svätom písme vyhľadajú text z evanjelia svätého Matúša 5,13 – 16.

¹³ Vy ste soľ zeme. Ak soľ stratí chuť, čím ju osolia? Už nie je na nič, len ju vyhodit' von, aby ju ľudia pošliapali. ¹⁴ Vy ste svetlo sveta. Mesto postavené na návrší sa nedá ukryť. ¹⁵ Ani lampu nezažnú a nepostavia pod mericu, ale na svietnik, aby svietila všetkým, čo sú v dome. ¹⁶ Nech tak svieti vaše svetlo pred ľuďmi, aby videli vaše dobré skutky a oslavovali vášho Otca, ktorý je na nebesiach.

Prečítajú si ho. Uvažujú nad tým, čo znamená byť soľou zeme v dnešnej dobe. Aké vlastnosti by mal mať človek, ktorého označíme, že je soľou zeme a svetlom sveta? Aké skutky svedčia o našom kresťanstve?

Grafický prepis. V grafickom prepise žiaci prepisujú text Písma takým spôsobom, že niektoré slová zamieňajú kresbou. Iné slová prepisujú tak, že graficky vyjadria to, čo chcú povedať obsahovo. (Šelinga, 1999, s. 137) Postup: učiteľ vysvetlí žiakom princíp práce. Každý si ešte raz prečíta text z evanjelia

svätého Matúša 5,13 –16. Žiaci sa rozdelia do menších pracovných skupín a text prepíšu na papier A3.

Záver

Zamyslenie a predsavzatie. Žiaci pouvažujú nad samými sebou. Ako plnia svoje kresťanské povolanie? Sú ako raketa z príbehu alebo soľou zeme z Matúšovho evanjelia? Po krátkej úvahe si dajú predsavzatie súvisiace s kresťanským poslaním.

Opakovací rozhovor – zamyslieť sa nad svojim poslaním.

3.3.3 Zlaté pravidlo etiky – Ariadnina niť

Kľúčové pojmy: zlaté pravidlo etiky, prostriedky na prechod bludiskom.

Predmet: etická výchova.

Cieľová skupina: vyššie sekundárne vzdelávanie.

Ciele vyučovania:

Kognitívny cieľ: Urobiť analýzu mýtu. Posúdiť dôležitosť zlatého pravidla.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si nevyhnutnosť prostriedkov na prechod bludiskom.

Psychomotorický cieľ: Vyplniť schému päťlístka. Zostaviť vlastný rebríček prostriedkov zlatého pravidla.

Pomôcky: text mýtu (príloha 3), pracovný list.

Metódy: päťlístok, rozbor textu, diskusia, zostavenie rebríčka.

Priebeh vyučovacej hodiny:

Úvod

Metóda – „päťlístok. Je silne štruktúrovaný brainstorming. Pri použití tejto metódy sa študenti snažia stručne a jasne vo veľmi zhustenom vyjadrení zhrnúť podstatné aspekty tematiky, o ktorej premýšľajú. Najskôr znázorníme schému päťlístka: Do prvého riadka zapíšeme tému, o ktorej budeme premýšľať. Druhý riadok vyplňajú dvoma prídavnými menami, ktorými vystihnú podstatu danej témy, teda snažia sa o vystihnutie podstatných príznakov. Tretí riadok by mal obsahovať tri slovesá – študenti píšú, čo sa s témou deje, môže diať alebo čo téma sama vykonáva. Do štvrtého riadka zapisujú súvislý text so štyrmi slovami, vystihujúci to, čo študenti v danej téme vnímajú ako podstatné (môže

ísť o priame, ale i obrazné vyjadrenie – metaforu, prirovnanie). Do posledného piateho riadka sa napíše jedno slovo, ktoré vystihuje podstatu celého javu, pojmu; priamo alebo obrazne vystihuje tému.“ (Dvorský, 2009, s. 22)

Bludisko

Hlavná časť

Práca s mýtom. Učiteľ alebo žiak prečíta mýtus z prílohy. Po prečítaní nasleduje rozbor textu. Žiaci vysvetlia pojem bludisko, charakterizujú hlavné postavy mýtu.

Diskusia. Dodnes sa o Ariadnej niti hovorí ako o vodidle (návode), ktoré umožňuje orientáciu v spleťtých otázkach a pomáha nachádzať riešenia. Ariadna Theseovi dala okrem nite aj meč. Na riešenie ťažkej úlohy nestačí len návod, treba mať aj potrebné prostriedky. (Zamarovský, 1969, s. 69).

Analógia. V tejto časti žiaci hľadajú analógiu medzi bludiskom a životom súčasného človeka. Kde môže človek dneška zablúdiť? Proti čomu sa človek musí brániť? Čo by mu mohlo slúžiť ako „Ariadnina niť“? Aké prostriedky potrebuje na to, aby žil šťastne a robil šťastnými aj iných ľudí?

Bludiskom v živote súčasného človeka môžu byť vzájomné medziľudské vzťahy, existenčné otázky, budúcnosť, prijatie seba samého atď. V tejto časti sa zameriame na medziľudské vzťahy. Medzi ľuďmi niekedy vládne nedôvera, neľudskosť, ponižovanie, závisť, hnev a pod. Nato, aby človek prešiel bludiskom medziľudských vzťahov, potrebuje „Ariadninu niť“ – zlaté pravidlo etiky: „*Čo chceš, aby robili tebe, rob aj ty druhým.*“ K dosiahnutiu toho cieľa človeku pomáha dobrota, láska, úcta, slušná komunikácia, empatia, vyjadrenie citov, pozitívne hodnotenie seba, pozitívne hodnotenie druhých, pomoc, starostlivosť a pod. Všetky tieto prostriedky sa podieľajú na šťastí človeka a na dosiahnutí zlatého pravidla etiky.

Práca s úlohou č. 3 v pracovnom liste. V tejto úlohe žiaci podľa vlastného uváženia zoradia prostriedky zlatého pravidla. Po skončení práce prezentujú svoj rebríček.

Záver

Reflexia. Učiteľ spolu so žiakmi urobí reflexiu. Čo sa na tejto hodine dozvedeli?
Čo si mohli uvedomiť cez hľadanie analógie bludiska?

3.3.3.1 ZLATÉ PRAVIDLO ETIKY – PRACOVNÝ LIST

1. Vedľa klobka nití dopíšte, čo je návodom pre človeka, aby konal správne v živote.

2. K meču napíšte prostriedky, ktoré pomáhajú človeku pri etickom spôsobe života.

3. Z úlohy 2 zoradíte podľa dôležitosti prostriedky vplývajúce na šťastný život, príp. doplňte rebríček podľa vlastného uváženia.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

4 ZÁVER

Zručnosti čitateľskej gramotnosti sú v súčasnosti overované testovaním žiakov v úlohách celoslovenského certifikačného vzdelávania žiakov 9. ročníka – Testovanie 9, v externej časti maturitnej skúšky a medzinárodných meraniach PISA. Hlavnou vzdelávacou oblasťou zaoberajúcou sa čitateľskou gramotnosťou je vzdelávacia oblasť „Jazyk a komunikácia“. Za svoj cieľ si kladie rozvoj čitateľskej gramotnosti. K dosahovaniu tohto stanoveného cieľa sú jej nápomocné aj ďalšie vzdelávacie oblasti.

Prosociálne správanie, uvedomenie si hodnôt a ich osvojenie patria k cieľom etickej a náboženskej výchovy. Jednou z možností ako nadobúdať a rozvíjať zručnosti týchto predmetov je práca s textom ako napr.: interpretácia textu, práca s literárnymi postavami, dramatizácia textu, tvorba pojmovej mapy, grafický prepis a pod. Cez texty sa žiaci stotožňujú so vzormi prosociálneho správania a identifikujú hodnoty potrebné v živote človeka. Z toho dôvodu sa obratnosť čitateľskej gramotnosti stáva súčasťou vzdelávacej oblasti „Človek a hodnoty“.

Hlavným cieľom práce bolo ponúknuť námety využitia čitateľskej gramotnosti na hodinách etickej a náboženskej výchovy prostredníctvom pracovných listov, čím by tieto vyučovacie hodiny prispeli k dosahovaniu cieľov celoživotného vzdelávania.

Sme presvedčení, že je to len zlomok z množstva možností, ktoré každý tvorivý učiteľ dokáže využiť v prospech žiakov. Veríme, že sme svojou prácou prispeli k možnostiam využitia čitateľskej gramotnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

Čitateľská gramotnosť, PISA SK 2003. [online]. [cit. 19. 05. 2012]. Dostupné na World Wide Web: http://www2.statpedu.sk/Projekty/PISA/PISA-publ/06_citateľska_gramotnost.pdf

Čitateľská gramotnosť podľa PISA. [online]. [cit. 19. 05. 2012]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.ineko.sk/ostatne/citateľska-gramotnost-podla-pisa>

Človek a hodnoty. [online]. [cit. 15. 05. 2012]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/Statny-vzdelavaci-program-pre-gymnazia/SCED-3a/Vzdelavacie-oblasti-a-prierezove-temy/Charakteristika-vzdelavacich-oblasti/Clovek-a-hodnoty.alej>

Dvorský, Maroš. 2009. *Využitie metód kritického myslenia na hodinách slovenského jazyka a literatúry.* [online]. [cit. 20. 05 2012]. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2009. Dostupné na World Wide Web: http://www.statpedu.sk/files/documents/sutaze/pedagogicke/pedagogicke_citani_e_dvorsky.pdf

KUN, N. A. 1958. *Legendy a mýty starého Grécka.* Martin: Osveta.

LAPITKA, M. 2005. *Model rozvoja čitateľskej gramotnosti.* In: Východiská, ciele a koncepcia kurikulárnej prestavby predmetu slovenský jazyk a literatúra na ZŠ, s. 100 – 110. [online]. [cit. 19. 05 2012]. TOMAŠKOVÁ, Jana. *Učebnice a cvičebnice zo slovenského jazyka ako prostriedok rozvíjania čitateľskej gramotnosti žiakov na strednej škole.* Bratislava: ŠPÚ. ISBN 80-85756-96-X 10. Dostupné na World Wide Web: http://www.statpedu.sk/files/documents/publikacna/rozvoj_funkcnej_gramotnosti/tomaskova.pdf

PUŠKIN, Alexander Sergejevič. 1986. *Rozprávka o rybárovi a rybke.* Bratislava: Mladé letá.

Rámcový vzdelávací program pre predmet náboženstvo/náboženská výchova. [online]. [cit. 15. 05. 2012]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.kbs.sk/?cid=1271403602>

SAINT-EXUPÉRY, Antoine, de. 2003. *Malý princ*. Bratislava: Mladé letá. ISBN 80-10-00206-2

Slovníček reformy. [online]. [cit. 15. 05. 2012]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=2843>

ŠELINGA, Jozef. 1999. *Biblická katechéza dospelých mládeže a jej formy*. Nitra: Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta, Teologický inštitút.

Štátny vzdelávací program. Etická výchova. Príloha ISCED 2. 2011. [online]. [cit. 15. 05. 2012]. Bratislava: ŠPÚ, 2011. Dostupné na World Wide Web: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/isced2/vzdelavacie_oblasti/etica_vychova_isced2.pdf

Učebné osnovy pre katolícke náboženstvo predmet náboženská výchova/náboženstvo pre základné školy, stredné školy a gymnáziá. [online].

[cit. 15. 05. 2012]. Dostupné na World Wide Web: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/gymnazia/vzdelavacie_oblasti/katolicka_nabozenstvo_isced_3.pdf

WILDE, Oscar. 1997. *Šťastný princ*. Bratislava: SPN – Mladé letá. ISBN 80-0600-79-26

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. 1969. *Bohovia a hrdinovia antických bájí*. Bratislava: Mladé letá.

Z rozprávky do rozprávky. 1988. Bratislava: Mladé letá.

Obrázky z pracovného listu – Vzťah k bohatstvu nakreslila Patrícia Harantová – Dudášová na motívy z metodického materiálu Križová, Oľga. 1998. *Metodická príručka etickej výchovy pre 9. ročník ZŠ*. Bratislava: Metodické centrum.

Obrázky k rozprávke – Neobyčajná raketa nakreslila Patrícia Harantová.

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 – Rozprávka o rybárovi a rybke	38
Príloha 2 – Makety a rekvizity k rozprávke o rybárovi a rybke.....	41
Príloha 3 – Theseova cesta na Krétu	43
Príloha 4 – Rozprávka o prvom rozprávkarovi	44
Príloha 5 – Narcissos	50
Príloha 6 – Neobyčajná raketa.....	52
Príloha 7 – Obrazy k rozprávke Neobyčajná raketa	56

PRÍLOHA 1 – ROZPRÁVKA O RYBÁROVI A RYBKE

Alexander Sergejevič Puškin – Rozprávka o rybárovi a rybke

Starček a jeho starenka žili
na samom brehu šiereho mora.
Mali len vetchu zemiľanku starú
a žili v nej už tridsaťtri rokov.
Starček tam chytal do sietí ryby,
starenka priadzu spriadala svoju.
Prvý raz hodil do mora siete,
vytiahol navrch podmorské bahno.
Druhý raz hodil do mora siete,
vytiahol navrch tráviny morskej.
Tretí raz hodil do mora siete,
vytiahol navrch jedinú rybkú,
rybičku zlatú, neobyčajnú.
Tá zlatá rybka prosíť ho začne
a ľudským hlasom privraví sa mu:
„Pusti ma, starček, do mora naspäť!
Výkupné veľké za život dám ti,
zaplatím vďačne, čo si len želáš.“
Začudoval i zľakol sa stary:
hoci tu lovil tridsaťtri rokov,
doteraz rybu rozprávať nečul.
Do mora pustil rybičku zlatú
a povedal jej láskavé slovo:
"Zbohom buď, rybka,
zbohom buď, zlatá,
výkupné tvoje nie je mi treba.
Do mora choď si, do belasého,
plávaj tam v jeho širave širiej."

Vrátil sa starček k starenke domov,
rozprával jej on o veľkom čude:
"Dnes som ti lapil rybičku takú,
nie obyčajná, lež zlatá bola
a hovorila tak ako človek.
V belasé more žiadalo sa jej,
draho si chcela vykúpiť život.
Zaplatí mi vraj všetko, čo zachcem.
Nemal som srdce brať od nej výkup,
do mora som ju šiereho pustil."
Vyrútila sa starena naňho:
"Si ty len hlupák, tík, Ďuro-truľo!
Prečo si nevzal od rybky výkup?
Mohol si aspoň koryto pýtať,
to naše je už načisto zhnité."

Odišiel starček k šieremu moru,
na mori vlnka s vlnkou sa hrá.
Začal tam volať na zlatú rybkú.
Pripláva rybka, pýta sa starca:
"Čože si želáš odo mňa, starček?"
Poklonil sa jej stary a vraví:
"Zľutuj sa, zmiluj, vznešená rybka!
Starena hromží, vadí sa so mnou,
nedá mi, nedá starcovi pokoj.
Treba jej nové koryto, vraví,
to naše je už načisto zhnité."
Hovorí na to rybička zlatá:
"Už sa len netráp, starček,
choď domov,
starena má už koryto nové."
Vrátil sa starček k starenke domov,
tá ho už s novým korytom čaká
a nadáva mu horšie než predtým:
"Si ty len hlupák, tík, Ďuro-truľo!
Vypýtal; chumaj, koryto hlúpe.
Dajsamibože, pekná to korisť!
Hneď sa ber naspäť za zlatou
rybkou, pokloň sa jej a chalupu
vypros!"

Odišiel starček k šieremu moru,
na šiirom mori vlny sa mútia.
Začal tam volať na zlatú rybkú.
Pripláva rybka, pýta sa starca:
"Čože si želáš odo mňa, starček?"
Poklonil sa jej stary a vraví:
"Zľutuj sa, zmiluj, vznešená rybka!
Starena ešte horšie ma hreší,
nedá mi, nedá starcovi pokoj.
Chalupu žiada tá škriepna baba."
A zlatá rybka odvetí takto:
"Už sa len netráp, starček, choď
domov.
Doma si nájdeš chalupu novú."
Vykročil starček k zemiľanke svojej,
a po zemiľanke už ani chýru.
Chalupu vidí - izbicu svetlú, múraný
komín bielený vápnom, z dubových
dosiek tesanú bránu.
Starena sedí pod oknom,

čaká, na hanbu svetskú na muža
ziape:

"Si ty len ťulpas, tík, Ďuro-truľo!
Vypýtal, chmuľo, chalupu biednu!
Chod', pokloň sa tej rybke a povedz,
že nechcem už byť sedliačkou
hlúpou, lež urodzenou šľachticnou
chcem byť."

Pobral sa starček k šíremu moru,
nepokojné je belasé more. Začal
tam volať na zlatú rybku. Pripláva
rybka; pýta sa starca:

"Čože si želáš odo mňa, starček?"

Poklonil sa jej starký a vraví:

„Zľutuj sa, zmiluj, vznešená rybka!
Starena ešte horšie mi zúri, nechce
vraj už byť sedliačkou hlúpou, lež
urodzenou šľachticnou chce byť."

Odvetila mu rybička zlatá:

"Už sa len netráp, starček, chod'
domov!"

Vrátil sa starček k starene svojej
a čože vidí?

Vysoký zámok, na schodoch jeho
starena stojí, odetá v drahej sobolej
šube, na hlave čepiec z brokátu šitý,
na pyšnej šiji perly sa blyštia, ruky
má plné prsteňov zlatých, na
nohách čižmy z červenej kože.

Rad sluhov na jej rozkazy striehne,
baba ich fliaska, za kečky kmáše.

Oslovil starček starenu s úctou:

"Pozdravujem ťa, vznešená pani!
Tak ako? Už máš na mieste dušu?"

Starena prísne okríkla starca, do
konice ho poslala slúžiť.

Tak prešiel týždeň, minul sa druhý,
starena čím dial', tým viac sa čertí,
posiela muža ku zlatej rybke:

"Chod', pokloň sa tej rybke
a povedz, nechcem byť už len
šľachticnou, paňou, všemocnou,
slávnou cáricou chcem byť.

" Zľakol sa starček, dovráva žene:

"Vari si zjedla bláznivé huby? Ani
krok, ani reč nemáš cársku, na
posmech vyjdeš pred celým
cárstvom. "

Nasrdila sa starena naňho, po tvári
bije chudáka starca:

"Ako si trúfaš odvrávať panej, so
šľachticnou sa hádať, ty chrapúň?
Ber sa hneď k moru, kým vravím
pekne! Ak nie, dám ťa ta pozlotky
odvieť."

A tak sa starček pobral zas k moru.
Stemneli vlny šíreho mora. Začal
tam volať na zlatú rybku. Pripláva
rybka, pýta sa starca:

"Čože si želáš odo mňa, starček?"

Poklonil sa jej starký a vraví:

"Zľutuj sa, zmiluj, vznešená rybka!
Buntoší baba, pokoja nedá,
šľachticnou, paňou byť sa jej máli,
všemocnou, slávnou cáricou chce
býť."

Hovorí na to rybička zlatá:

"Už sa len netráp, starček, chod'
domov. Starena tvoja cáricou bude."

Vrátil sa starček k starene domov.

A čo tam vidí? Paláce cárske,
v dvorane trónnej starena jeho za
stolom ako cárica sedí. Bojari jej
tam, šľachtici slúžia, nalievajú jej
zámorské vína a ona hryzie
zdobený perník.

Okolo stoja hrozivé stráže, sekery
držia na statných pleciach. Keď toto
videl, zľakol sa starký, starene k
nohám padol a vraví:

"Pozdravujem ťa, cárica hrozná, už
ti je azda na mieste duša."

Nepriznala sa starena k nemu,
kázala strážam, aby ho hnali.

A hneď sa zbehli bojari, šľachta, po
sivej hlave starčeka tlčú. A spoza
dverí rútia sa stráže, div sekerami
nerúbu doňho.

Ľud si tiež z neho posmešky strúha:

"To sa ti zišlo, ty starý truľo, dostal si
dobrú príučku, chumaj. Načo sa
pcháš ta, kde nemáš miesta?"

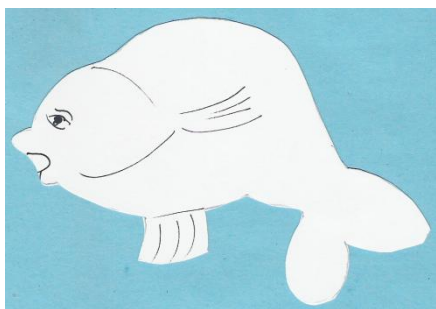
Tak prešiel týždeň, minul sa druhý,
starena čím dial', tým viac sa zdúva.
Dvoranom velí vyhľadať starca.

Našli ho, razom zaviedli k babe, a

táto spurne starcovi vraví:
"Už sa aj vyber ku zlatej rybke.
Nechcem byť ďalej cáricou mocnou,
vládkyňou chcem byť šíreho mora,
na oceáne-mori chcem bývať. Nech
mi tá zlatá rybka tam slúži za
posolkyňu, komornú, slúžku."
Neodvážil sa odprieť starček,
neriekol ani slovíčka napriek.

Odišiel znovu k šíremu moru.
Na mori čierna víchrica zúri,
nadúvajú sa hrozivé vlny, valom sa
valia, skučia a revú.
Zavolať starček na zlatú rybku.
Pripláva rybka, pýta sa starca:
"Čože si želáš odo mňa, starček?"
Poklonil sa jej starký a vraví:
"Zľutuj sa, zmiluj, vznešená rybka!
Čo si mám počať s prekliatou
babou? Máli sa jej byť cáricou
mocnou. Chce sa stať slávnou
vládkyňou mora, na oceáne-mori
chce bývať. Ty sama jej v tom mori
máš slúžiť za posolkyňu, komornú,
slúžku."
Rybička na to neriekla slovka, len
chvostom pleskla po čiernych vlnách
a zmizla v šírom, hlbokom mori.
Dlho tam starček odpoveď čakal, no
nedočkal sa. Pobral sa domov a čo
tam vidí?
Zemľanku starú, na dvore jeho
starena sedí a pred ňou leží koryto
zhnité. (Puškin, 1986)

PRÍLOHA 2 – MAKETY A REKVIZITY K ROZPRÁVKE O RYBÁROVI A RYBKE

Maketa – zlatá rybka

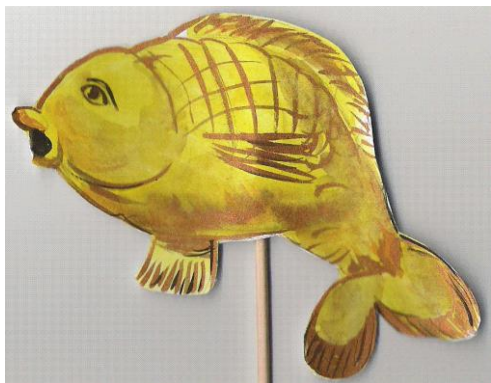
Maketa – starena

Maketa – starček

Maketa – starena cárica

Rekvizita – zlatá rybka

Rekvizita – starček

Rekvizita – starena

Rekvizita – starena cárica

PRÍLOHA 3 – THESEOVA CESTA NA KRÉTU

Mýtus – Theseova cesta na Krétu (Ariadnina nít')

Každých deväť rokov museli Aténčania posielat' na Krétu sedem mladíkov a sedem diev. Tam ich zatvorili do obrovského paláca Labyrintu, kde ich požieral Minotaurus, ohromná obluda s telom človeka a s hlavou býka. Teraz po tretí raz mali Aténčania poslat' na Krétu hroznú daň. Už pripravili loď s čiernymi plachtami na žiaľ za mladými obeťami Minotaura.

Vidiac všeobecný zármutok, mladý hrdina Theseus rozhodol sa odísť s aténskymi mladíkmi a dievčatami na Krétu, oslobodiť ich a skoncovat' s platením tejto hroznej dane. Zrušiť daň bolo možné len zabitím Minotaura.

Loď prišla šťastlivo k ostrovu Kréte. Aténskych mladíkov a dievčatá odvedli k Minoovi. Tu si ho všimla kráľova dcéra Ariadna a Theseova ochrankyňa Afrodita vzbudila v Ariadninom srdci mocnú lásku k mladíkovi. Minoova dcéra sa rozhodla pomôcť Theseovi; nemohla strpieť myšlienku, že by mladý hrdina mal zahnúť v Labyrinte roztrhaný Minotaurom.

Bez vedomia otca dala Theseovi ostrý meč a kľbko nití. Keď Thesea a všetkých ostatných, čo boli určení na roztrhanie, odvedli do Labyrintu, Theseus priviazal pri vchode do Labyrintu koniec kľbka a kráčal po zamatových nekonečných chodbách paláca, z ktorého nebolo možné nájsť východ. Postupne rozmotával kľbko, aby podľa nite našiel spiatočnú cestu. Theseus išiel stále ďalej a ďalej a nakoniec prišiel na to miesto, kde bol Minotaurus. Netvor sklonil hlavu s obrovskými ostrými rohmi a s hrozným revom sa vrhol na mladého junáka; začal sa ostrý boj. Nakoniec Theseus uchopil Minotaura za roh a do prs mu vrazil ostrý meč. Zabijúc Minotaura, Theseus podľa nite kľbka vyšiel z Labyrintu a vyviedol všetkých aténskych mladíkov a devy. Pri vchode ich stretla Ariadna; s radosťou uvítala Thesea. Theseom zachránení mladíci a dievčatá jasali. Okrášlení vencami z ruží, oslavovali hrdinu a jeho ochrankyňa Afroditu a veselo tancovali. (Kun, 1958, s. 128 – 130)

PRÍLOHA 4 – ROZPRÁVKA O PRVOM ROZPRÁVKAROVÍ

ROZPRÁVKA O PRVOM ROZPRÁVKÁROVI

Čínska rozprávka

Raz podvečer spýtala sa Li-chua – Slivkový kvet:

- Starký Sün, kde si sa naučil tak veľa rozprávok? Starký sa zamyslel.

- Veľa príhod, ktoré si už počula a ktoré ešte počuješ, rozprával mi môj starý otec Lao Pan, keď som bol taký ako teraz ty. Vravelo sa o ňom, že je najlepší rozprávkar v celom kraji.

- No a tvoj starý otec sa tie rozprávky kde naučil? – spýtala sa znovu Li-chua.

- Akiste aj on od starého otca alebo od potulných šuo-šu-ti – rozprávkarov, akí ešte aj teraz chodia po mestách a dedinách, hrajú na lutny, spievajú piesne a rozprávajú rozprávky o dobrých a planých ľuďoch, o zvieratách a vtákoch, čo vedia hovoriť ľudskou rečou, o dobrých a zlých čarodejníkoch ...

- A nevieš, starký, - neprestávala Li-chua, - kto začal prvý rozprávať rozprávky?

- Viem. Počúvaj. Samý prvý šuo-šu-ti žil už veľmi, veľmi dávno. Narodil sa v kniežacom dome ...

Bedár sa teší synovi, lebo s ním pribúda do domu pomocník.

Bok po boku so synom sa pracuje veselšie. A knieža sa teší synovi, že bude mať komu odovzdať kniežatstvo.

Knieža Luo Wang dlho nemal deti. Napokon mu nebo darovalo syna, ale tomu synovi nebolo súdené stať sa kniežaťom. A to sa stalo takto:

Chlapček nemal ešte ani rok, keď už začal chodiť ako aj iné ročné deti. Ale kedykoľvek mu prišlo dačo do cesty, potkol sa a spadol. Pestúnka to povedala kniežaťu. Knieža hneď kázal zavolať lekára. Lekár prezrel chlapčeka a pokýval hlavou. Malý knieža bol slepý.

Keď sa slepý syn narodí bedárovi, bedár zaplače, zažalostí, a potom prestane: čo sa dá robiť, bude musieť pracovať sám. Ale čo má robiť knieža, keď sa mu narodí slepý syn? Veď slepému nemôže odovzdať kniežatstvo!

Bol to pre knieža ťažký úder. Ale človek, čo privykol rozkazovať, nevie sa dlho rmútiť, jeho žiaľ sa mení na hnev. Knieža rozkázal lekára popraviť a chlapčeka zaniest' do ďalekých hôr a hodiť divým zverom.

No zvery chlapčekovi neublížili. Prvý ho zazrel tiger. Hneď vedel, že je pred ním človek, ibaže celkom maličký. Starý tiger bol veľmi múdry a vedel hovoriť ľudskou rečou.

„Človek, ja ťa zjem!“ povedal chlapcovi.

Ale chlapček bol maličký, nijakú reč sa ešte nestihol naučiť, preto nič neodpovedal, iba vystrel ruky a podal sa za hlasom. Tigra to tak prekvapilo, že vrtko odskočil do húštiny, akoby ani nebol starý, dôstojný tiger, ale samopašné tigríča. No čoskoro sa vrátil a s ním prišiel aj všetok lesný národ. Každé zviera chcelo vidieť maličkého smelca. Tak sa stal syn kniežaťa Luo Wanga lesným obyvateľom.

Tigrice a lane ho krmili svojím mliekom a chlapček rástol zdravý a mocný. Líška mu ušila kožušinový kabát. V ňom sa chlapček ponášal na ostatné zvieracie deti.

Páv mu daroval krásnu čiapku z pávích pier. A kamzík, keď videl, že chlapček nemá kopýtka, urobil mu mäkké papučky.

Nebolo v lese jediného zvera, jediného vtáka, ktorý by chlapčekovi aspoň čím-tým nepomohol. Starý tiger ho učil zvieraciu reč. Zvieracia reč je jednoduchšia ako ľudská a dieťa sa ju ľahko naučí.

Keď chlapček podrástol, tiger ho naučil aj niektoré slová ľudskej reči. Vedel ich dosť, ale pravdaže menej, než ich vedia ľudia.

Večer, keď už tiger i žiak ustali od učenia, rozprával tiger všelijaké dávne lesné príhody. Aj ľudí spomínal často vo svojich rozprávkach. A tie sa chlapcovi páčili najväčšmi.

Ráno a pred spaním vtáci spievali chlapcovi piesne. Pri ženinej piesni vstával, pri slávikovej usínal. A boli to piesne také krásne" že ich chlapček počúval, počúval, a neraz sa aj on pokúšal spievať.

No nech sa už akokoľvek usiloval, jeho hlas nikdy nezaznel tak čisto, ako znela v horúcom popoludní škovránková pieseň. Keby chlapček žil v kniežacom dome, istotne by sa mu vkradla do srdca závišť. Ale on rástol v lese a závidieť nevedel. Namiesto toho začal rozmýšľať, nenadarmo sa narodil človekom. Nuž ľudská hlava vymyslela a ľudské ruky spravili.

Chlapec poprosil svojich priateľov, aby mu pomohli. Diviak mu doniesol mocný bambus a žlna mu dala niekoľko vlasov z konského chvosta, ktoré si už dávno zaobstarala na výstelku hniezda, lebo sa jej mladé mali už-už vyliahnúť.

Chlapec sa dal do roboty. Zohol bambus, pripevnil naň konské vlasy a potom ich dlho naťahoval a zase popúšťal, kým mu nezazvučali pod prstami. „Pi“, povedala tenkým hlasom naj tenšia struna; „ba“, ozvala sa najhrubšia; „... – pi-ba ... pi-ba“. A tak dal chlapec tomu nástroju meno „piba“. V Číne sa tak nazýva dosiaľ, ale v iných krajinách ho volajú lutnou.

Keď chlapec prvý raz zahrал na lutne, tiger, čo driemal neďaleko, zdvihol svoju veľkú hlavu a povedal:

„Tvoja hra sa neponáša na vtáčí spev, ale páči sa mi ešte väčšmi.“

Roky sa míňali. Chlapec rástol ako aj všetky zvieracie mláďatá.

Zdalo sa mu, že je celkom taký ako ony. Znepokojovalo ho iba jedno. Keď zvery povedali „počujem“, celkom dobre rozumel, čo to znamená, lebo aj on počul. Keď zvery povedali „tvrdé“ alebo „mäkké“, „chutné“ alebo „nechutné“, „veľké“ alebo „malé“, aj tomu rozumel. No keď povedali „vidím“, tomu už nerozumel. Keď vychádzalo slnce, cítil, že sa otepluje, ale vtáci spievali, že sa rozvidnelo. Keď slnce zapadalo, cítil, že sa ochladzuje, ale vtáci spievali, že sa stmieva.

Raz sa chlapec opýtal tigra, prečo je to tak, a tiger mu odpovedal:

„Preto; že si slepý.“

„A ty ma nemôžeš zbaviť slepoty? Ved' si najmúdrejší zo všetkých zverov.“

„Nie, nemôžem,“ povedal tiger.

„A ľudia môžu?“ spýtal sa chlapec.

„Neviem,“ odpovedal tiger, „ale ľudia dokážu oveľa viac ako hociktorý najmúdrejší zver.“

„Tak teda pôjdem k ľuďom,“ povedal chlapec. „Chod,“ riekol tiger.

A chlapec odišiel k ľuďom.

Sprvu sa mu medzi ľuďmi všeličo zdalo čudné: aj to, že bývajú v domoch a spávajú na tvrdých lôžkach, hoci je oveľa jednoduchšie vyryť si diery do zeme a spať na mäkkej tráve; aj to, že potravu najprv dlho, dlho varia a potom rovnako dlho jedia dajakými dlhými paličkami, hoci vziať jedlo do prstov je oveľa ľahšie ... Veru, nemálo čudných vecí spoznal šuhaj v prvých dňoch života medzi ľuďmi. Lenže človeku sa patrí žiť s ľuďmi. A tak sa šuhajovi ľudský spôsob života čoskoro zapáčil.

Ťažko je bedárovi, ak mu pribudnú do rodiny ďalšie ústa, ale ktorýže bedár odmietne pomôcť inému, a ešte k tomu slepcovi!

V dedine bolo veľa domov, a tak šuhaj býval raz v tej a raz zase v inej fanze.

Jedného dňa prišiel do domu chudobnej vdovy. Vdova od rána do večera zmotávala hodváb z kokónov, aby uživila seba a svojho synčeka. Nebola to ľahká práca. Stačilo sa len trochu niekam zahľadiť, a tenučké vlákna sa pochlpili: rozchĺpaj ich, všetky sa ti potrhajú. A v ten deň doľahlo na ňu ešte iné nešťastie: vdovin synček ochorel. Ležal na lôžku a plakal. Materi tiež nechýbalo veľa do plaču, lebo nemohla nechať robotu, aby si potešila syna.

Ale odrazu chlapec prestal plakať. Mať zdvihla hlavu a videla, že pri ňom sedí slepý šuhaj a čosi mu rozpráva. Započúvala sa: ach, aká to bola zaujímavá rozprávka o žabke, čo naľakala ukrutného tigra a prekabátila prefíkanú opicu. Šuhaj rozprával a pritom brnkal na konských vlasoch, natiahnutých na bambuse, že ryčali ako tiger, kvákali ako žaba a kvičali ako opica. Chorý chlapček sa usmieval a usmievala sa i jeho mať. Keď šuhaj dokončil prvý príbeh, začal druhý.

Nenadarmo sa vraví, že kde príde smiech a radosť, odtiaľ odíde smútok a bolesť. Do večera sa chlapček cítil takmer zdravý a vdova zmotala v ten deň oveľa viac hodvábu ako inokedy.

Ráno rozpovedala susedom, . ako slepý šuhaj vyliečil jej syna.

Aj susedia chceli počuť veselé príbehy o lesných obyvateľoch. A tak sa každý večer schádzali počúvať slepého šuhaja. Jeho rozprávky zaháňali ťažké myšlienky a ťažkých myšlienok i starostí má bedár vždy vyše práva.

Keď šuhaj zmĺkol a odložil svoju lutnu, tu niektorý sedliak začal rozprávať, čo sa prihodilo jemu alebo jeho susedom.

Mladý mesiac nestihol ešte narásť do splnu, a chýr o slepom šuhajovi sa už rozniesol po celom kraji.

Čoskoro prišli k nemu pastieri z ďalekej osady spoza hôr a šuhaj odišiel s nimi.

V novej dedine už nerozprával iba o zvieratách, ale aj o tom, čo počul od sedliakov. No jeho rozprávky sa ponášali na to, čo počul, tak ako sa drahocenná jaspisová škatuľka, dielo majstra-umelca, ponáša na kus jaspisu, ktorý nájdeme v horách.

Z horskej dediny odvieďli šuhaja rybári do svojej osady na brehu veľkého jazera. Tak chodil z miesta na miesto, všade rozprával a všade počúval. Rieka.

sa vtedy stane riekou, keď do nej vtečie tisíc malých potôčikov. Slepý šuhaj sa vtedy stal šuo-šu-ti – rozprávkarom, keď mu tisíc ľudí rozpovedalo tisíc príbehov. Vedel rozprávky o dávnych časoch, ale aj o tom, čo sa stalo iba včera; vedel rozprávky o Nebeskej ríši*, ale aj o zámorských krajinách; rozprávky smutné i veselé. A vedel aj takéto: keď ich počúvaš, smeješ sa – a keď sa skončia, zamyslíš sa.

Raz prišiel šuo-šu-ti do jednej dediny. Bola to obyčajná chudobná dedina, akých je v Nebeskej ríši veľmi veľa. Lenže v iných dedinách ľudia neprelievajú podaromnici slzy, ale borili sa s biedou, ako len mohli. A v tejto dedine plakalo a nariekalo všetko od najmenšieho po najväčšie. Majú, povedzme, krásnu úrodu, nuž prichodilo by sa radovať, ale oni plačú – veď za úrodným rokom môže prísť neúrodný. Ženy dobre predávajú plátno na bazáre, ale po ceste domov sa zamyslia a poplačú si - čo ak na druhý raz bude už plátno lacnejšie?

Prelialo sa tu každý deň toľko slz, že vodu z rieky prichodilo brávať povyše dediny, lebo prostred dediny bola už horko-slaná ako voda Žltého mora.

Slepý šuo-šu-ti pobudol medzi týmito ľuďmi a rozpovedal im veselú rozprávku o tigrovi. Nazdal sa, že sa budú smiať, ale tí plačú: čo ak tiger príde k nim?

Na druhý deň šuo-šu-ti mlčal a na tretí zvolal všetkých na návršie a rozpovedal im túto rozprávku:

Jedna žena mala dvoch synov. Obaja sa vyučili remeslu a usadili sa v meste, neďaleko dediny, v ktorej bývala ich matka. Starší farbil pestrými farbami hodvábnu tkaninu a mladší z nich robil krásne dáždnyky.

Mať si mala synov tak rada, že neprestajne myslela iba na nich.

Jej srdce nikdy nemalo pokoja.

Zadaždí sa, a ona už smúti: „Jaj, jaj, jaj! Môjmu staršiemu neuschnú farebné hodváby! Ako len bude žiť, čo len bude jesť?“

Vyjasní sa, ukáže sa slnce, a mať zase horekuje: „Ktože v takomto čase. pomyslí na dážd? Nepredá môj mladší ani jediný dáždnyk. Iste už nemá ani za hrst' ryže. Neborák, akiste sedí lačný!“

A tak deň čo deň prelievala slzy od rána do večera.

Raz sedela na prahu domova a ako zvyčajne horko plakala. Išla tade staručká starenka, celá šedivá, o paličke. Pozrie na ženu a spýta sa:

„Prečo plačeš?“

Matka jej vyrozprávala svoje trápenie. Starká ju vypočula, pokývala hlavou a vraví:

„Ach, ty nebožiatko! Vari nevieš, že žiaľ a radosť bývajú vedľa seba? Ale ty cez slzy vidíš iba žiaľ. Utri si oči, zasmej sa a potom sa aj na teba usmeje radosť a žiaľ ujde do tône.“

To starká povedala a šla ďalej svojou cestou.

Mať si naozaj utrela slzy a poobzerala sa okolo seba: i vidí, že slnko svieti.

Krásny deň je dnes, pomyslela si. Môjmu staršiemu dobre schnú farebné hodváby. Bude mať pekný zárobok!

Podvečer začalo pršať. Mať vidí, ako na mlákach vyskakujú bubliny, a myslí si: Aj môjmu mladšiemu sa dobre darí. Všetky dáždniky popredá! A od tých čias už tak bývalo. Čierne mračná zatahnu nebo, a stará mať vidí za nimi slnce. Letný deň dýcha sparou, a mať už popredku vie, že čoskoro bude dážď.

A tak je jej na srdci vždy veselo. No a či to nie je správne? Šuo-šu-ti čakal odpoveď, ale nikto sa neozval. Ľudia sa zamysleli: koľko je v ich živote žiaľu a koľko radosti? Možno, naozaj netreba tak veľa plakať. Ale smiať sa ešte nenaučili. Preto šuo-šu-ti počul iba ich kroky, keď sa rozchádzali.

A vtedy sa sám horko rozplakal. Načo sú jeho rozprávky, ak nikomu nepomáhajú? Plačky vošiel do fanzy, plačky si ľahol a zaspal iba nad ránom. Zobudil ho hluk a hlasné výkriky.

„Čože je to? Smejete sa z nás?“ kričali akísi ľudia.

„Smejeme,“ odpovedali iní. Šuo-šu-ti poznal ich hlasy: to bol gazda domu, v ktorom spal, a jeho horný a dolný sused. „Smejeme sa! Už sa nedočkáte od nás ani slzičky. Celá dedina sa rozhodla viacej neplakať.“

„A my teraz čo! Máme jesť polievku neslanú, či ako? Toľké roky voda v rieke pritekala do našej dediny slaná od vašich slz. No dobre! Keď ste už prestali plakať, tak nám aspoň požičajte vrečko soli, kým sa vyberieme na bazár do mesta.“

Šuo-šu-ti pochopil, že tej noci v celej dedine prelieval slzy on jediný. A odrazu mu bolo na srdci tak ľahko, že sa nahlas rozosmial. A vedno s ním rozosmiala sa celá dedina.

Ešte veľa dedín prešiel šuo-šu-ti, kým natrafil na hlavné mesto kniežatstva. Na bazáre bolo ľudí ani maku. A slepý šuo-šu-ti začal tu rozprávať svoje rozprávky. Ľudia sa započúvali, prestali aj predávať, aj kupovať. Úplné ticho nastalo na bazáre, také ticho, aké na ňom bývalo iba v noci. Šuo-šu-ti vyrozprával už tri rozprávky a začal štvrtú – o chudobnom pastierovi a krásnej Chuang-e. Hovoril a struny lutny zvučali pod jeho prstami.

Vtom sa cez húp ľudí začne k nemu pre tiskať tučný človek v bohatom odeve. Bol to majiteľ veľkého stáda koní. Prišiel k šuhajovi a kričí:

„Nanič si ty kupec, keď zadarmo rozdávaš svoj tovar. Ja kúpim tvoje rozprávky aj s tým spievajúcim bambusom, hoci to nemá veľký zmysel. Pod' so mnou!“

A potiahol slepého šuhaja za rukáv.

„Čo sa sem pcháš, ty stará korytnačka!“ vykrikol vtom iný človek, tiež tučný a bohato odetý. To bol majiteľ veľkého krdľa baranov. A schytil šuhaja za druhý rukáv. „Tento slepý ešte ani ústa neotvoril, a ja som už odratúval peniaze, že kúpim všetky jeho slová i znenie jeho bambusovej palice!“

„Odstúp, ty baraní veliteľ! Ja som ho už zjednal!“ vykrikol znovu ten prvý a potiahol šuhaja k sebe.

„Istotne ťa daktorý kôň bachol kopytom po hlave!“ odpovedal druhý boháč. „Či nevidíš, že som ho už kúpil?“ A potiahol šuhaja k sebe.

Tak si nadávali, ba aj buchňatmi sa častovali. A pritom obaja mocne držali prevrapeného slepca.

Keď boháči videli, že jeden druhého neprekričia, schytili šuhaja pod pazuchy a ťahali ho ku kniežaťu, aby ich rozsúdil.

Starý knieža dlho nevedel pochopiť, o čo sa hádajú. Boháči robili taký krik, akoby odrazu prehnelo celé stádo koní a bľačal celý krdel' baranov, ba aj vtedy by vari bolo tichšie.

Ich krik napokon knieža omrzelo, i rozkázal sluhom oboch boháčov vyhnať. Šuhaja zavolať k sebe a sputuje sa ho:

„Prečo sa tí ľudia o teba škriepia?!

„Neviem,“ odpovedá šuo-šu-ti.: „Rozprával som na bazáre rozprávku, a oni ma schytili, dlho sa prekrikovali, a naostatok ma priviedli k tebe.“

„Povedz aj mne rozprávku,“ rozkázal knieža.

Šuo-šu-ti brnkol po strunách a začal rozprávať. Knieža počúval a raz sa smial, raz sa zase rmútil. Myslel na to, že všetky dlhé reči jeho dvorných učencov nie sú hodné toľko ako hociktorá najkrajšia rozprávka slepého šuhaja – toľko múdrosti bolo v každej.

„Kto ťa to naučil?“ spýtal sa knieža.

„Všetci po troške,“ odpovedal slepý, „ľudia, zvieratá aj vtáci.“

A vyrozprával prekvapujúcu rozprávku o svojom živote v hore. Knieža Luo Wang – pretože to bol on – priskočil k šuhajovi. Spoznal, že je to jeho syn. Chytil ho za ruky, usadil k sebe a vraví:

„Nebo mi po druhý raz darúva syna, a teraz sa ho už nezrieknem. Si slepý, ale dobro a zlo vidíš lepšie ako vidomý. Moje oči sú ešte bystré, vidia na sto krokov, ale ty svojím srdcom môžeš dovidieť až na druhý koniec Nebeskej ríše. Teraz už môžem spokojne umrieť, mám komu odovzdať kniežatstvo.“

Ale šuo-šu-ti odpovedal:

„Kedysi som ušiel od zvierat, aby ma ľudia naučili vidieť slnečné svetlo. Ale slnce som aj tak neuzrel. No sám si povedal, že vidím lepšie ako ty vidomý. Chodím pomedzi svet, počúvam, čo hovorí, a z toho sa rodia rozprávky, od ktorých je mne i ľuďom jasnejšie. Ak ostanem v tvojom dome, znovu sa stanem nevidomým. Nezdržuj ma tu.“

Starý knieža Luo Wang ovesil hlavu. Šuo-šu-ti odišiel. Do smrti putoval po Nebeskej ríši, hral na lutne a rozprával rozprávky.

Starček Lao Sün zmĺkol a potom doložil:

– Teraz už vieš, Li-chua, kto bol prvým rozprávkárom. (Z rozprávky do rozprávky, 1988)

PRÍLOHA 5 – NARCISSOS

Mýtus – Narcissos

No ten, kto si nectí zlatú Afroditu, kto odmieta jej dary, kto sa protiví jej moci, toho bohyňa lásky nemilosrdne stresce. Tak potrestala syna riečneho boha Kefisa a nymfy Liriopy, krásneho, no chladného a hrdého Narcissa. On nemiloval nikoho okrem seba samého, len seba pokladal za hodného lásky.

Raz, keď na poľovačke zablúdil v hustom lese, uvidela ho nymfa Echo. Nymfa nemohla sama osloviť Narcissa. Ťažil ju trest bohyne Hery: nymfa Echo musela mlčať a na otázky mohla odpovedať len tak, že opakovala ich posledné slová. S nadšením hľadela Echo na štíhleho krásneho mladíka zakrytá pred ním lesnou húštinou. Narcissos poobzeral sa dookola nevediac, kadiaľ ísť, a hlasne zvolal:

- Hej, kto je tu?
- Tu, — ozvala sa hlasná odpoveď Echo.
- Pod' sem! — zvolal Narcissos.
- Sem! — odpovedala Echo.

S prekvapením pozerá sa krásny Narcissos na všetky strany. No niet nikoho. Udivený hlasno zavolal:

- Sem, rýchle ku mne!

A Echo s radosťou odvetila:

Vystierajúc ruky, ponáhľala sa nymfa z lesa k Narcissovi, no krásny mladík ju nahnevane odstrčil. Rýchle odišiel od nymfy a skryl sa v tmavom lese.

Aj odvrhnutá nymfa skryla sa v lesnej nepreniknuteľnej húštine. Nešťastná Echo umára sa láskou k Narcissovi, nikomu sa neukazuje a len sa smutne ozýva na každé zvolanie.

A Narcissos ostal ako prv hrdý a miloval len seba. Odvrhol lásku všetkých. Jeho hrdosť urobila nešťastnými mnohé nymfy. Až raz jedna z odmietnutých nýmfi zvolala:

-Zaľúb sa aj ty, Narcissos! No nech ti lásku láskou neodplatí človek, do ktorého sa zamiluješ!

Želanie nymfy sa splnilo. Bohyňa lásky Afrodita sa nahnevala, že Narcissos zavrhuje jej dary, potrestala ho. Raz na jar, v čase poľovačky, prišiel Narcissos k bystrine a zachcelo sa mu napiť studenej vody. Ešte ani raz sa nedotkol vody tejto bystriny pastier, ani divé kozy, ešte ani raz nepadla do nej odlomená vetvička, ba ani vietor nezavial ta lupienky bujných kvetov. Voda bola čistá a priehľadná. Všetko sa v nej odrážalo sťa v zrkadle: aj kríky, ktoré sa rozrastali na brehu, aj štíhle cyprusy, aj jasnomodré nebo. Narcissos sa nahol k bystrine, oprel sa rukami o kameň vyčnievajúci z vody a v celej svojej kráse sa uvidel v potoku. No vzápätí ho stihol Afroditin trest. S údivom pozerá sa na odraz svojej podoby vo vode a zmocňuje sa ho mocná láska. Očami plnými lásky pozerá sa na svoj obraz vo vode, láka ho, volá, vzťahuje k nemu ruky, nakláňa sa k vodnému zrkadlu, aby pobozkal svoj odraz, no bozkáva len studenú, priehľadnú vodu potoka. Narcissos zabudol na všetko; neodchádza od potoka, neodvracia sa, lež kochá sa sám v sebe. Neje, nepije, nespí. Nakoniec plný zúfalstva naťahuje ruky k svojmu obrazu a volá:

- Ach, kto trpel tak ukrutne! Nás neoddeľujú ani hory, ani moria, ale len vrstva vody, a predsa nemôžem byť spolu s tebou. Vyjdi z potoka!

Hľadiac na svoj odraz vo vode,, Narcissos sa zamyslel. Strašná myšlienka prišla mu do hlavy, a nakloniac sa k samej vode, ticho šepce svojmu obrazu:

- Ach, beda! Bojím sa, či som sa nezamiloval sám do seba! Veď ty si ja sám! Milujem seba samého. Cítim, že nebudem dlho žiť. Sotva som rozkvitol, uvädnem a odídem do chmúrnej ríše tieňov. Nemám však strach zo smrti: smrť ukončí moje muky lásky.

Narcissa opúšťajú sily, bledne a cíti už blízkosť smrti, no predsa nemôže sa odtrhnúť od svojho odrazu. Plače. Jeho slzy padajú do priezračných vôd potoka. Na zrkadlovej hladine vody urobili sa kruhy a krásny odraz sa stratil. Narcissos so strachom zvolal:

- Kde si? Vráť sa! Zostaň! Neopúšťaj ma, veď je to ukrutné! Dovoľ mi aspoň pozrieť sa na teba!

A hľa, voda je znovu pokojná, opäť sa zjavil odraz. Narcissos znovu sa naň pozerá, nevediac sa od neho odtrhnúť. Stráca sa ako rosa na kvetoch pod lúčmi páliaceho slnka. Aj nešťastná nymfa Echo vidí, ako Narcissos trpí. Ona ho ľúbi ako prv: Narcissovo utrpenie bôľom zvieraj jej srdce.

- Ach beda! — zvolá Narcissos.

- Beda! — odpovedá Echo.

Nakoniec zmučený Narcissos hľadá na svoj odraz a volá zoslabnutým hlasom:

- Zbohom!

A ešte tichšie, že sotva počuť, zaznela odpoveď nymfy Echo.

- Zbohom!

Narcissova hlava sa sklonila na zelenú pobrežnú trávku a mrákavy smrti zastrelili jeho oči. Narcissos umrel. Plakali mladé nymfy v lese, plakala aj Echo. Nymfy pripravili mladému Narcissovi hrob, no keď prišli po jeho telo, nenašli ho. Na tom mieste, kde klesla na trávku Narcissova hlava, vyrástol biely voňavý kvet – kvet smrti; volajú ho narcisom. (Kun, 1958, s. 38 – 40)

PRÍLOHA 6 – NEOBYČAJNÁ RAKETA

OSCAR WILDE – Neobyčajná raketa

Text č. 1 – obr. č. 1

Kráľov syn sa ženil, a tak v celej krajine vládlo veselie. Posledným bodom programu bol obrovský ohňostroj. Len čo kráľovský ohňostrojca uložil všetko na svoje miesto, začali sa jednotlivé časti ohňostroja spolu rozprávať.

„Svet je veru krásny!“ zvolala malá rozbuška. „Len pozrite na tieto žlté tulipány. Nemohli by byť krajšie, ani keby boli ozajstné prskavky. Som veľmi rada, že som precestovala kus sveta. Cestovanie človeku nesmierne veľa dáva a zbavuje ho všetkých predsudkov.“

„Kráľovská záhrada ešte nie je svet, ty rozbuška jedna bláznivá,“ usadila ju veľká ohnivá guľa, „svet je obrovský a možno ani za tri dni by si si ho poriadne neprezrela.“

„Každé miesto, ktoré má človek rád, je mu svetom,“ vykričlo zádumčivé katarínske koleso,

Vtom sa ozvalo ostré, suché zakašľanie a všetky súčiastky ohňostroja sa obzreli.

Ten kašeľ pochádzal od štíhlej, namyslene sa tváriacej rakety, ktorá bola priviazaná ku koncu dlhej palice. Vždy predtým, než vyslovila nejakú poznámku, zakašľala, aby upútala pozornosť.

„Ehm! Ehm!“ povedala

Len čo zavládlo dokonalé ticho, raketa zakašľala po tretí raz a začala rozprávať. Hovorila pomalým a zreteľným hlasom, akoby diktovala svoje pamäti, a na každého, s kým sa práve zhovárala, hľadela pekne zhora. Veru, mala úžasne vyberané spôsoby.

„Aké má kráľov syn šťastie,“ poznamenala, „že sa žení práve v deň, keď ma majú vystreliť. Naozaj, ani keby to bolo vopred dohodnuté, nemohlo mu to vyjsť lepšie; ale princovia majú vždy šťastie.“

„Preboha!“ zhíkla malá rozbuška. „A ja som si myslela, že je to úplne naopak, že nás majú vystreliť na princovu počesť.“

„Možno, že to vo vašom prípade tak je,“ odpovedala raketa, „veru, vôbec o tom nepochybujem, ale so mnou je to celkom inak. Ja som nezvyčajná raketa a pochádzam z nezvyčajných rodičov. Moja matka bola kedysi najslávnejším katarínskym kolesom. Môj otec bol raketa ako ja a pochádzal z francúzskeho rodu. Noviny písali o jeho predstavení veľmi lichotivo. Ba Dvorské noviny ho nazvali triumfom pylotechnického umenia.“

„Pyrotechnického, chcete azda povedať pyrotechnického?“ ozval sa bengálsky oheň. „Viem, že sa vraví pyrotechnický, lebo som to videl napísané na svojej vlastnej plechovej škatuli.“

„Nuž, počujte, povedala som pylotechnického,“ odpovedala raketa prísny tónom

Text č. 2 – obr. č. 2

„Hovorila som,“ pokračovala raketa, „hovorila som... O čom som to vlastne hovorila?“

„Rozprávali ste o sebe,“ odpovedala svietivá guľa.

„Pravdaže. Vedela som, že som musela rozoberať nejakú zaujímavú otázku, keď ma tak hrubo prerušil. Nenávidím hrubosť a nevychovanosť akéhokoľvek druhu, pretože som nesmierne senzitívna. Nikto na svet nie je taký senzitívny ako ja, som o tom presvedčená.“

Veru, keď tak uvažujem o svojom dôležitom postavení, hneď ma to dojíma k slzám.“

„Ak chcete spraviť radosť druhým,“ upozornila ju svietivá guľa, „mali by ste radšej zostať suchá.“

„Ale ja budem plakať, kedykoľvek sa mi zachce.“ A naozaj sa rozplakala, skutočné slzy jej stekali po palici ako kvapky dažďa a takmer utopili dva chrobáčky, čo sa práve rozhodli, že si založia spoločnú domácnosť, a hľadali pre svoj príbytok vhodné suché miesto.

Text č. 3 – obr. č. 3

„Nech sa začne ohňostroj!“ rozkázal kráľ, Bolo to naozaj veľkolepé divadlo.

„Fííí! Fííí!“ vyletelo katarínske koleso a krútilo sa, krútilo sa dookola. „Bum! Prásk!“ vyletela svietivá guľa. Potom sa nad palácom roztancovali prskavky a rozbušky a bengálsky oheň zafarbil celé okolie na šarlátovo. „Zbohom!“ zvolala ohnivá guľa a zasvišťala vzduchom, vypúšťajúc modré iskierky. „Prásk! Prásk!“ odpovedali prskavky, ktoré sa úžasne bavili. Všetci mali nesmierny úspech, iba neobyčajná raketa neuspela. Bola od plaču taká premočená, že vôbec nebola schopná vyletieť. Najlepšie čo v sebe mala, bol pušný prach, a ten natoľko zvlhol, že jej bol nanič. Všetky jej chudobné príbuzné, ku ktorým sa nikdy neprihovorila, iba ak nad nimi ohrnula nosom, vylietali k oblohe ako nádherné zlaté kvety s ohnivými lupienkami. „Hurá! Hurá!“ volali dvorania a princeznica sa smiala od radosti.

„Asi si ma šetria na nejakú veľkolepú príležitosť,“ vravela si raketa. „Určite to tak bude,“ a tvárila sa ešte nafúkanejšie než inokedy.

Text č. 4 – obr. č. 4

Na druhý deň prišli záhradníci pomocníci, aby všetko upratali. – To je nepochybne delegácia, – pomyslela si raketa. – Prijmem ich s patričnou dôstojnosťou. – Ohrnula nos a prísne sa zamračila, akoby myslela na niečo veľmi dôležité. No záhradníci si ju vôbec nevšimli. Až keď sa zberali preč, zbadal ju jeden z nich. „Aha, aká ošklivá raketa!“ zvolal a hodil ju ponad múr do priekopy.

„Ošklivá raketa? Ošklivá raketa?“ opakovala si kým svišťala vzduchom. „To nie je možné! Ohnivá raketa – tak to ten chlap povedal. Ošklivá a ohnivá znie veľmi podobne, ba často aj znamená to isté,“ a dopadla do blata.

Text č. 5 – obr. č. 5

A zapadala hlbšie do blata. Začala práve uvažovať o osamotenosti génia, keď vtom pribehli k priekope dvaja malí chlapci v bielych šatočkách, s kotlíkom a niekoľkými otiepkami raždia.

„To je určite tá deputácia,“ pomyslela si raketa a zatvárila sa veľmi vznešene.

„Aha!“ zvolal jeden z chlapcov. „Pozri, aká stará hnusná lata. Ktovie ako sa sem dostala.“ A vytiahol raketu z blata.

„Hnusná lata!“ opakovala raketa. „To nie je možné! Hruď zo zlata, tak to povedal. Hruď zo zlata, to je pre mňa poklona. Zrejme ma omylom pokladá za niektorého z dvorských hodnostárov.“

„Hodme ju do ohňa!“ navrhol druhý chlapec. „Aspoň to v kotlíku rýchlejšie zovrie.“

A tak naukladali otiepkami raždia na kopy, raketu položili celkom navrch a zapálili oheň.

„To je úžasné!“ zvolala raketa. „Idú ma odpáliť za bieleho dňa, aby ma všetci videli.“

„Trocha si pospíme,“ povedali si chlapci, „a keď sa zobudíme, v kotlíku už bude vriieť.“ Lahli si do trávy a zatvorili oči.

Text č. 6 – obr. č. 6

Raketa bola veľmi prevlhnutá, takže trvalo dlho, kým sa rozhorela. No nakoniec sa predsa len chytila.

„Teraz sa vznesiem!“ skríkla, celá zmeravela a vypla hruď. „Viem, že vyletím vysoko nad hviezdy, vyššie, než je mesiac, vyššie než je slnko. Ba vyletím tak vysoko, že ...“

„Fííí! Fííí! Fííí!“ a vzniesla sa rovno k oblohe.

„To je úžasné!“ volala. „Takto poletím večne. To je veru úspech!“

Ale nikto ju nevidel.

Potom začala cítiť po celom tele zvláštne trpnutie a chvenie.

„Teraz vybuchnem!“ skríkla. „Zapálím celý svet a narobím taký rachot, že celý rok nikto nebude o ničom inom hovoriť.“ A naozaj vybuchla. „Bum! Bum! Bum!“ vystreľoval pušný prach.

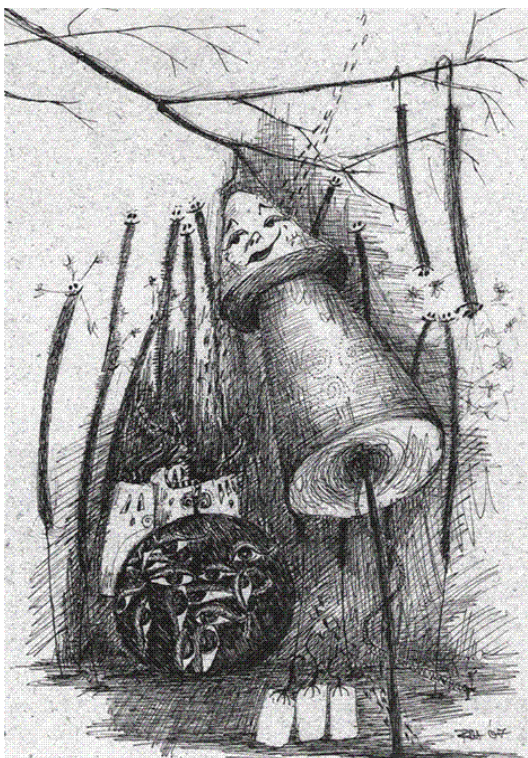
Ale nikto ju nepočul, ani tí dvaja malí chlapci, lebo tuho zaspali.

Nakoniec z nej zostala iba palica a tá spadla na chrbát husi, ktorá sa prechádzala popri priekope.

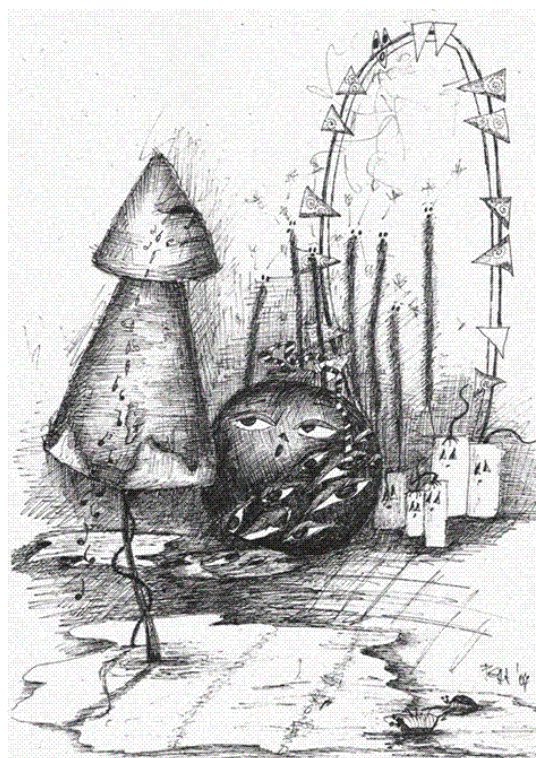
„Prepánajána!“ zagágala. „Budú pršať palice,“ a rýchle vletela do vody.

„Vedela som, že vyvolám úžasnú senzáciu,“ zasyčala raketa a zhasla.
(Wilde, 1997, 48 – 63)

PRÍLOHA 7 – OBRAZY K ROZPRÁVKE NEOBYČAJNÁ RAKETA

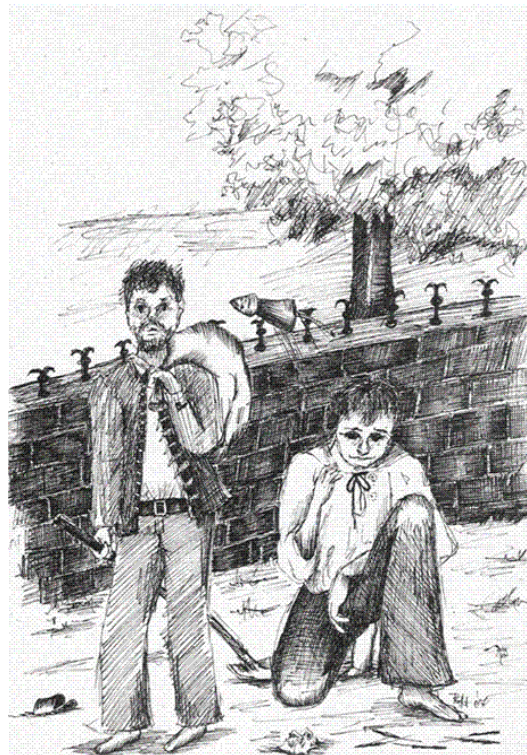
obr. č. 1

obr. č. 2

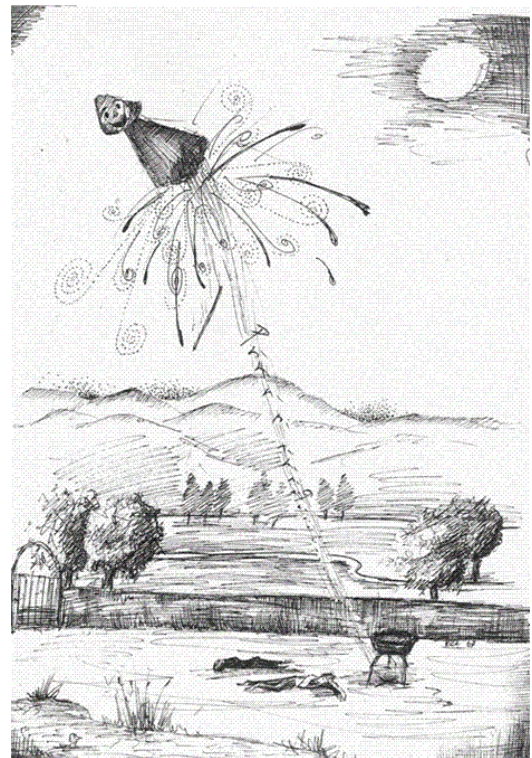
obr. č. 3

obr. č. 4

obr. č. 5

obr. č. 6